

Национална карта на висшето образование в Република България

2024 г.

Съдържание

Списък на съкращенията	3
Легенда на използваните групи ВУ, ПН, СРП и типове региони.....	4
Дефиниции	5
Списък на приложенията към НКВОРБ.....	6
Списък на професионалните направления по области на висшето образование	7
1. Увод – контекст, основания, цели, обхват и подход за актуализиране на НКВОРБ.....	9
2. Основни характеристики на актуалната профилна и териториална структура на висшето образование по професионални направления, специалности от регулираните професии и региони за планиране.....	12
3. Определяне на групи професионални направления и специалности от регулираните професии и групи висши училища според съответствието на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда, както и на типове региони за планиране според регионалните потребности за развитие на висшето образование	41
4. Насоки на националните политики за развитие на профилната и териториалната структура на висшето образование по професионални направления и специалности от регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда	58

Списък на съкращенията

ВМС – Военноморски сили

ВО – висше образование

ВУ – висше училище

ДС – действащи студенти

ЗВО – Закон за висшето образование

МОН – Министерство на образованието и науката

МРРБ – Министерство на регионалното развитие и благоустройството

МС – Министерски съвет

МТСП – Министерство на труда и социалната политика

НАОА – Национална агенция за оценяване и акредитация

НАЦИД – Национален център за информация и документация

НКВОРБ – Национална карта на висшето образование в Република България

НОИ – Национален осигурителен институт

ОКС – образователно-квалификационна степен

ПМС – Постановление на Министерския съвет

ПМС 64/2016 – Постановление № 64 на Министерския съвет от 25.03.2016 г. за условията и реда за утвърждаване на броя на приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища и за приемане на Списък на приоритетните професионални направления и на Списък на защитените специалности

ПМС 103/1993 – Постановление № 103 на Министерския съвет от 31.05.1993 г. за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина

ПМС 228/1997 – Постановление № 228 на Министерския съвет от 20.05.1997 г. за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България

ПМС 328/2015 – Постановление № 328 на Министерския съвет от 30.11.2015 г. за определяне на средствата от държавния бюджет за издръжка на обучението в държавните висши училища в зависимост от комплексна оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда

ПН – професионално направление

РБ – Република България

РП – регион за планиране (статистически район от ниво 2)

СРВОРБ – Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 –2030 г.

СРП – специалност от регулираните професии

СЗРП – Северозападен регион за планиране

СИРП – Североизточен регион за планиране

СЦРП – Северен централен регион за планиране

ЮЗРП – Югозападен регион за планиране

ЮИРП – Югоизточен регион за планиране

ЮЦРП – Южен централен регион за планиране

Легенда на използваните групи ВУ, ПН, СРП и типове региони

Група 1, 2, 3 и 4 се използват за ПН/СРП на национално ниво и отразяват съответствието между търсенето на висше образование от кандидат-студентите и реализацията на завършилите на пазара на труда, както следва:

Група ПН и СРП на национално ниво:

Група 1. ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група 2. ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група 3. ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група 4. ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Групи А, Б, В, Г се използват за висши училища и отразяват търсенето на образователни услуги от кандидат-студентите в съответното ВУ по съответните ПН/СРП и реализацията на завършилите съответното ВУ в съответните ПН/СРП, както следва:

Групи акредитирани ВУ по ПН и СРП:

Група А. ВУ по ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група Б. ВУ по ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група В. ВУ по ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Група Г. ВУ по ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Тип А, Б, В, Г се използват за определяне на групи региони на планиране според идентифицираните регионални потребности за развитие на ВО на база на индикатори, измерващи броя на учениците в гимназиален етап и броя наети специалисти с ВО на един студент в региона, както следва:

Типове региони за планиране:

Тип А. РП с висок брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Тип Б. РП с висок брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в района.

Тип В. РП с нисък брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Тип Г. РП с нисък брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Дефиниции

Брой висши училища – брой на акредитираните в България държавни и частни висши училища (с включени филиали, където е приложимо).

Действащи студенти – всички действащи студенти през съответния семестър на съответната учебна година, включително записаните след прекъсване, след преместване от България или от чужбина, пристигнали и заминали по мобилност, възстановили права, завършилите срока на обучение с невзети изпити по данни от НАЦИД.

Брой докторанти – брой докторанти, обучаващи се във ВУ в страната. Докторантите, които се обучават в институции, различни от ВУ (например БАН, Селскостопанска академия, болници и т.н.), не са включени.

Определен от НАОА капацитет за обучение на студенти във ВУ – определен от НАОА максимален брой студенти, които могат да се обучават в акредитирани ВУ по акредитираните в тях ПН и СРП.

Завършили – лица, придобили диплома за завършена образователно-квалификационна степен на висшето образование „професионален бакалавър по...“, „бакалавър“ или „магистър“ в българско висше училище през съответната календарна година по данни от НАЦИД.

Преподаватели – преподаватели на трудов договор във ВУ, включително и тези, наети по трудов договор за допълнителен труд или за определен срок.

Ексклузивни преподаватели – преподаватели на трудов договор само в едно ВУ и нямащи друг договор в друго ВУ в България.

Списък на приложенията към НКВОРБ

Приложение № 1 към НКВОРБ: Методика за изготвяне и актуализиране на информацията за състоянието на профилната и териториалната структура на висшето образование, съдържаща се в Националната карта на висшето образование в Република България

Приложение № 2 към НКВОРБ: Състояние на профилната и териториалната структура на висшето образование в Република България през 2024 г.

ПРОЕКТ

Списък на професионалните направления по области на висшето образование

Шифър	Област на висшето образование	КОД	Професионално направление
1.	Педагогически науки	101	Теория и управление на образованието
		102	Педагогика
		103	Педагогика на обучението по
2.	Хуманитарни науки	201	Филология
		202	История и археология
		203	Философия
		204	Религия и теология
3.	Социални, стопански и правни науки	301	Социология, антропология и науки за културата
		302	Психология
		303	Политически науки
		304	Социални дейности
		305	Обществени комуникации и информационни науки
		306	Право
		307	Администрация и управление
		308	Икономика
		309	Туризм
4.	Природни науки, математика и информатика	401	Физически науки
		402	Химически науки
		403	Биологически науки
		404	Науки за земята
		405	Математика
		406	Информатика и компютърни науки
5.	Технически науки	501	Машинно инженерство
		502	Електротехника, електроника и автоматика
		503	Комуникационна и компютърна техника
		504	Енергетика
		505	Транспорт, корабоплаване и авиация
		506	Материали и материалознание
		507	Архитектура, строителство и геодезия
		508	Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми
		509	Металургия
		510	Химични технологии
		511	Биотехнологии
		512	Хранителни технологии
		513	Общо инженерство

Шифър	Област на висшето образование	КОД	Професионално направление
6.	Аграрни науки и ветеринарна медицина	601	Растениевъдство
		602	Растителна защита
		603	Животновъдство
		604	Ветеринарна медицина
		605	Горско стопанство
7.	Здравеопазване и спорт	701	Медицина
		702	Стоматология
		703	Фармация
		704	Обществено здраве
		705	Здравни грижи
		706	Спорт
8.	Изкуства	801	Теория на изкуствата
		802	Изобразително изкуство
		803	Музикално и танцово изкуство
		804	Театрално и филмово изкуство
9.	Сигурност и отбрана	901	Национална сигурност
		902	Военно дело

1. Увод – контекст, основания, цели, обхват и подход за актуализиране на НКВОРБ

1.1. Контекст

Съгласно чл. 9, ал. 3, т. 1а от Закона за висшето образование (ЗВО) по предложение на министъра на образованието и науката Министерският съвет приема и актуализира ежегодно Национална карта на висшето образование в Република България, която определя профилната и териториалната структура на висшето образование в страната по професионални направления и специалности от регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда. За първи път Националната карта на висшето образование в Република България (НКВОРБ) е приета с Решение на Министерския съвет № 538 от 22 юли 2021 г. Оттогава се актуализира ежегодно. Актуализираната НКВОРБ за 2023 г. е приета с Решение на Министерския съвет № 10 от 11.01.2024 г. Настоящият документ представлява актуализирано издание на НКВОРБ за 2024 г.

Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година (СРВОРБ) предвижда информацията от НКВОРБ да се използва за балансирано развитие на мрежата от висши училища според потребностите на регионите и според реалните възможности, както и за допълнително развиване на системата за контролиран от държавата субсидиран прием в държавните ВУ в съответствие с националните и регионалните потребности и с прогнозите за бъдещо развитие на пазара на труда.

НКВОРБ е разработена и приета в условията на действащи нормативни актове, обвързващи субсидирания от държавата прием в държавните висши училища¹, както и тяхното финансиране от държавния бюджет² със серия от фактори, включително отчитащи качеството на обучението, реализацията на завършилите на пазара труда, оценката за научната дейност, както и получената оценка за програмна акредитация на професионалните направления.

1.2. Основания

Националната карта на висшето образование в Република България е разработена, приета и се актуализира в съответствие със Закона за висшето образование и Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година и по-специално в съответствие с:

– текста на чл. 9, ал. 3, т. 1а от ЗВО, според който МС по предложение на министъра на образованието и науката приема и актуализира ежегодно Национална карта на висшето образование в Република България, която определя профилната и териториалната структура на висшето образование в страната по професионални направления и специалности от

¹ Постановление № 64 на Министерски съвет от 25.03.2016 г. за условията и реда за утвърждаване на броя на приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища и за приемане на Списък на приоритетните професионални направления и на Списък на защитените специалности.

² Постановление № 328 на Министерски съвет от 30.11.2015 г. за определяне на средствата от държавния бюджет за издръжка на обучението в държавните висши училища в зависимост от комплексна оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда.

регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда;

– текста на чл. 10, ал. 2, т. 1а от ЗВО, според който министърът на образованието и науката разработва и внася в Министерския съвет за приемане Национална карта на висшето образование в Република България след съгласуване с национално представителните синдикални и работодателски организации;

– мярка 8.1.1 на дейност 8.1 в рамките на цел 8 на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година, предвиждаща създаване на НКВОРБ, която идентифицира потребностите за развитие на висшето образование по региони и на наличния ресурс от преподаватели и потенциални кандидат-студенти, отчитайки и възможностите за привличане на чуждестранни студенти и на българи, живеещи в чужбина;

– мярка 8.1.4 на дейност 8.1 в рамките на цел 8 на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година, която предвижда създаване на система за периодичен преглед и актуализиране на НКВОРБ с участието на представители на Съвета на ректорите, МТСП, МРРБ, Националното сдружение на общините и национално представителните организации на работниците и служителите и на работодателите.

1.3. Цели

Целите на НКВОРБ са:

– да определи профилната и териториалната структура на висшето образование в Република България по професионални направления и специалности от регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда;

– да идентифицира потребностите за развитие на висшето образование по региони и на наличния ресурс от преподаватели и потенциални кандидат-студенти, отчитайки и възможностите за привличане на чуждестранни студенти и на българи, живеещи в чужбина;

– да подпомага формулирането на политики за балансирано развитие на мрежата от висши училища според потребностите на регионите и според реалните възможности, както и за допълнително развиване на системата за контролиран от държавата субсидиран прием в държавните висши училища в съответствие с националните и регионалните потребности и с прогнозите за бъдещо развитие на пазара на труда.

1.4. Обхват

1.4.1. В изпълнение на поставените цели НКВОРБ:

– Предоставя информация за актуалната профилна и териториална структура на ВО в РБ по ПН, СРП и по РП, включително и за очакваните промени на броя на действащите студенти и на завършилите по ПН и РП в следващия 5-годишен период;

– Определя групи ПН и СРП на национално ниво, както и групи акредитирани ВУ по ПН и СРП в зависимост от степента на съответствие на актуалната профилна и териториална структура на ВО в РБ със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда;

– Определя типове региони за планиране³ според регионалните потребности за развитие на ВО;

– Определя насоки на националната политика с оглед на правомощията на МС към определените в НКВОРБ различни групи ПН, СРП и ВУ, както и към различните типове РП.

1.4.2. Изготвянето на предоставяната в рамките на НКВОРБ информация за актуалната профилна и териториална структура на ВО в РБ по ПН, СРП и по РП, включително и за очакваните промени на броя на действащите студенти и на завършилите по ПН и РП в следващия 5-годишен период, както и определянето на групите ПН, СРП, ВУ и типовете РП в рамките на НКВОРБ по т. 1.4.1 се извършва по методика съгласно Приложение № 1.⁴

1.4.3. Информацията за актуалната профилна и териториална структура на ВО в РБ по ПН, СРП и по РП, включително и за очакваните промени на броя на действащите студенти и на завършилите по ПН и РП в следващия 5-годишен период, както и за определените в рамките на НКВОРБ групи ПН, СРП, ВУ и типове РП по т. 1.4.1 се съдържа в приложение № 2.⁵

1.5. Актуализиране на НКВОРБ

1.5.1. НКВОРБ се актуализира ежегодно с решение на МС по предложение на министъра на образованието.

1.5.2. Министърът на образованието внася в МС предложение за актуализиране на НКВОРБ до края на м. ноември на съответната година.

1.5.3. Във връзка с т. 1.5.1 и 1.5.2 МОН организира ежегодното актуализиране на информацията, съдържаща се в НКВОРБ.

³ Статистически райони от ниво 2 (NUTS 2).

⁴ Методика за изготвяне и актуализиране на информацията за състоянието на профилната и териториалната структура на висшето образование, съдържаща се в Националната карта на висшето образование в Република България (Приложение № 1 към НКВОРБ).

⁵ „Състояние на профилната и териториалната структура на висшето образование в Република България през 2024 г.“ (Приложение № 2 към НКВОРБ).

2. Основни характеристики на актуалната профилна и териториална структура на висшето образование по професионални направления, специалности от регулираните професии и региони за планиране

Към момента на актуализирането на НКВОРБ за 2024 г. в страната съществуват 51 акредитирани висши училища⁶, от които 38 държавни и 13 частни. Висшите училища в страната предлагат обучение по стотици специалности, разпределени в 52 професионални направления. Броят на действащите студенти през учебната 2023/2024⁷ година е 182 759.⁸ Преобладават студентите в образователна и квалификационна степен (ОКС) „бакалавър“ и „професионален бакалавър“ – над 120 хиляди, следвани от ОКС „магистър“ с над 58 хиляди студенти.⁹ Действащите студенти – български граждани, са 167 022, което е над 91% от всички действащи студенти. Чуждестранните студенти са 15 737 и представляват 9% от действащите студенти в страната. Броят на докторантите във висшите училища е 5673, а броят на преподавателите на трудов договор е 13 805.¹⁰

В съществуващата профилна и териториална структура на висшето образование се наблюдават различни по своя характер и дълбочина дисбаланси, включително и по отношение на търсенето и предлагането на образователни услуги и реализацията на завършилите на пазара на труда по професионални направления и специалности от регулираните професии, както и по региони за планиране. Някои основни дисбаланси са маркирани по-долу.

⁶ До 2022 г. акредитираните ВУ са 52, но през май 2022 г. изтече акредитацията на Европейското висше училище по икономика и мениджмънт – Пловдив. Съответно според официалния списък на акредитираните висши училища, публикуван в „Държавен вестник“ ежегодно от НАОА, към юни 2024 г. броят на акредитирани ВУ в България е 51, вж.

<https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=217480>

На 18 септември 2024 г. Народното събрание прие Решение за закриване на Специализирано частно висше училище с наименование „Европейско висше училище по икономика и мениджмънт“ със седалище Пловдив, обн., ДВ, бр. 81 от 24.09.2024 г., вж.

<https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=228800>

⁷ Всички данни в настоящия документ се отнасят за учебната 2023/2024 година, освен ако изрично не е споменато друго. За повече информация за данните и източниците вж. Приложение № 2.

⁸ В НКВО се използват данни от *Регистъра на всички действащи, прекъснали и завършили студенти и докторанти*, поддържан от НАЦИД. От учебната 2022/2023 година в поддържаните от НАЦИД регистри е извършена промяна както в някои от използваните дефиниции, така и в сроковете и организацията за подаване/обновяване на данни. Във връзка с това от 2023 г. в НКВОРБ дефинициите за „действащи студенти“ и „завършили“ са променени, поради което е налице прекъсване на динамичния ред.

⁹ Вж. таблица 1.5, 1.6 и 1.7 в Приложение № 2.

¹⁰ Вж. таблица 1.22 в Приложение № 2. (*Забележка*: Ако един преподавател преподава в едно и също ПН в две или повече ВУ, той е преброен съответно два или повече пъти в рамките на това ПН.)

2.1. Капацитетът на акредитираните от НАОА висши училища в България е над два пъти по-голям от броя на действащите студенти и невинаги е съобразен с търсенето на образователни услуги по ПН и СРП

Общият капацитет, определен от НАОА за всички професионални направления във всички висши училища, през настоящата година намалява до 418 104 студенти¹¹ спрямо 419 159 през 2023 г. Това е над два пъти повече от броя на действащите студенти през учебната 2023/2024 година. Средно за страната броят на действащите студенти представлява 43.7% от определения от НАОА общ капацитет при 42.9% през предходната година.¹²

Свободният и неизползван капацитет е неравномерно разпределен по професионални направления и специалности от регулираните професии. Най-малка степен на използване на наличния капацитет се наблюдава в ПН „Математика“ – едва 19.5%, ПН „Животновъдство“ – 19.8%, ПН „Теория на изкуствата“ – 21.6%, ПН „Туризм“ – 22.9%, ПН „Химически науки“ – 23.1%, ПН „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ – 24.7%, и ПН „Социология, антропология и науки за културата“ – 25.4%. Сред специалностите от регулираните професии най-ниска степен на използване на капацитета се отчита в СРП „Електрообзавеждане на кораба“ – едва 7.7%, както и в СРП „Транспортно строителство“ – 16.8%, и СРП „Корабни машини и механизми“ – 17.7%. В общо 14 професионални направления и 10 специалности от регулираните професии се използват под 30% от наличния капацитет. От тези 14 професионални направления почти всички са приоритетни според ПМС 64/2016, а три са сред ПН с най-висок очакван бъдещ недостиг на пазара на труда от списъка по чл. 95 от Закона за висшето образование.

В най-висока степен се използва капацитетът в някои от здравните направления (вкл. ПН „Медицина“, ПН „Стоматология“ и някои регулирани професии от ПН „Здравни грижи“), както и ПН „Педагогика“, ПН „Изобразително изкуство“ и ПН „Театрално и филмово изкуство“.

Таблица 1. ПН и СРП според съотношението на броя на действащите студенти към определения от НАОА капацитет

Под 30% от определения от НАОА капацитет	Между 30 и 60% от определения от НАОА капацитет	Над 60% от определения от НАОА капацитет	Над 70% от определения от НАОА капацитет
ПН Социология, антропология и науки за културата	ПН Теория и управление на образованието	ПН Педагогика	ПН Педагогика
ПН Политически науки	ПН Педагогика на обучението по	ПН Ветеринарна медицина	ПН Ветеринарна медицина
ПН Туризм	ПН Филология	ПН Ветеринарна медицина / СРП Ветеринарна медицина	ПН Ветеринарна медицина / СРП Ветеринарна медицина
ПН Химически науки	ПН История и археология	ПН Медицина	ПН Медицина

¹¹ Вж. таблица 1.17 в Приложение № 2.

¹² Освен капацитет по професионални направления НАОА определя и общ капацитет на ВУ (институционален капацитет). Сумарно общият институционален капацитет на всички ВУ е 393 093 студенти, което също е над два пъти повече от броя на действащите студенти.

Под 30% от определения от НАОА капацитет	Между 30 и 60% от определения от НАОА капацитет	Над 60% от определения от НАОА капацитет	Над 70% от определения от НАОА капацитет
ПН Биологически науки	ПН Философия	ПН Медицина / СРП Медицина	ПН Медицина / СРП Медицина
ПН Науки за земята	ПН Религия и теология	ПН Стоматология	ПН Стоматология
ПН Математика	ПН Социални дейности	ПН Стоматология / СРП Дентална медицина	ПН Стоматология / СРП Дентална медицина
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация	ПН Обществени комуникации и информационни науки	ПН Здравни грижи	ПН Здравни грижи
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабоводене	ПН Право	ПН Здравни грижи / СРП Медицинска сестра	ПН Здравни грижи / СРП Медицинска сестра
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабни машини и механизми	ПН Право / СРП Право	ПН Здравни грижи / СРП Помощник- фармацевт	ПН Здравни грижи / СРП Помощник- фармацевт
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Електрообзавеждане на кораба	ПН Администрация и управление	ПН Здравни грижи / СРП Лекарски асистент	ПН Здравни грижи / СРП Лекарски асистент
ПН Материали и материалознание	ПН Икономика	ПН Здравни грижи / СРП Рехабилитатор	ПН Здравни грижи / СРП Рехабилитатор
ПН Архитектура, строителство и геодезия	ПН Физически науки	ПН Здравни грижи / СРП Рентгенов лаборант	ПН Здравни грижи / СРП Рентгенов лаборант
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Геодезия	ПН Информатика и компютърни науки	ПН Здравни грижи / СРП Зъботехник	ПН Здравни грижи / СРП Зъботехник
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Транспортно строителство	ПН Машинно инженерство	ПН Изобразително изкуство	ПН Изобразително изкуство
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Водоснабдяване и канализация	ПН Електротехника, електроника и автоматика	ПН Театрално и филмово изкуство	ПН Театрално и филмово изкуство
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Строителство на сгради и съоръжения	ПН Комуникационна и компютърна техника	ПН Психология	
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Пожарна и аварийна безопасност	ПН Енергетика	ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Маркшайдерство и геодезия	

Под 30% от определения от НАОА капацитет	Между 30 и 60% от определения от НАОА капацитет	Над 60% от определения от НАОА капацитет	Над 70% от определения от НАОА капацитет
ПН Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Архитектура	ПН Фармация	
ПН Биотехнологии	ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Хидростроителство	ПН Фармация / СРП Фармация	
ПН Животновъдство	ПН Металургия	ПН Здравни грижи / СРП Медицински лаборант	
ПН Здравни грижи / СРП Масажист (с увредено зрение)	ПН Химични технологии		
ПН Теория на изкуствата	ПН Хранителни технологии		
ПН Военно дело / СРП Стратегическо ръководство на отбраната и въоръжените сили	ПН Общо инженерство		
	ПН Растениевъдство		
	ПН Растителна защита		
	ПН Горско стопанство		
	ПН Обществено здраве		
	ПН Обществено здраве / СРП Кинезитерапия		
	ПН Обществено здраве / СРП Управление на здравните грижи		
	ПН Здравни грижи / СРП Акушерка		
	ПН Здравни грижи / СРП Инспектор по обществено здраве		
	ПН Спорт		
	ПН Музикално и танцово изкуство		
	ПН Национална сигурност		
	ПН Военно дело		
	ПН Военно дело / СРП Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво		
	ПН Военно дело / СРП Организация и управление на военни формирования на оперативно ниво		

Сумарният капацитет на всички професионални направления във всички ВУ се увеличи значително през последните години – от 407 616 студенти през 2021 г. до 419 159 студенти през 2023 г. Тенденцията на увеличение се пречупи и през 2024 г. се отчита намаление на капацитета, който спада до 418 104 студенти. Спадът е с едва 0.3%, но бележи промяна на дългосрочна тенденция на бързо разрастване на капацитета. Съответно през 2024 г. се пречупва и тенденцията на спад в запълняемостта на капацитета.

Фиг. 1. Сумарен капацитет на всички професионални направления във всички ВУ

През последната година се отчита намаление на капацитета в шест професионални направления, основно в ПН „Икономика“ и ПН „Администрация и управление“ (заради закриването на Европейското висше училище по икономика и мениджмънт). Увеличение се отчита също в шест направления, най-много в ПН „Коммуникационна и компютърна техника“ и няколко здравни направления (капацитетът на здравните направления се увеличава предимно във Варна и Бургас).

2.2. Утвърденият брой места за обучение на студенти държавна поръчка не се запълва в редица приоритетни професионални направления

Утвърденият брой на приеманите за обучение студенти държавна поръчка в държавните висши училища за учебната 2023/2024 година е 42 629 студенти¹³ спрямо 41 322 през 2022/2023 г. и 40 357 през 2021/2022 г. Новоприетите студенти държавна поръчка са 37 722 спрямо 36 011 през 2022/2023 г. и 37 383 през 2021/2022 г., т.е. запълняемостта на местата в рамките на държавната поръчка средно за всички направления е над 88% през последната приключила учебна година спрямо 87% през предходната година и 93% преди две години.

В по-дългосрочен план за последните осем години запълняемостта на местата в държавната поръчка варира между 85% през 2015/2016 г. и 96% през 2020/2021 г. Причината за растежа на запълняемостта до 2020/2021 г. е намалението на план-приема – от близо 59 хиляди студенти през 2015/2016 г. до малко под 39 хиляди през 2020/2021 г. (спад на държавната поръчка от близо 20 хиляди студенти). За този 5-годишен период план-приемът намалява по-бързо от реализирания прием, поради което запълняемостта на държавната поръчка расте.

Тенденцията за намаление на план-приема се пречупва в последните години, като план-приемът се увеличава от малко под 39 хиляди през 2020/2021 г. до 42 629 през 2023/2024 г. и до 43 198 през 2024/2025.¹⁴ В същото време реализираният прием намалява след 2015/2016 г. с изключение на този през 2021/2022 и 2023/2024 г.

Таблица 2. План-прием и реализиран прием по държавна поръчка по години¹⁵

Учебна година	План-прием	Реализиран прием	Запълняемост (%)
2024/2025	43 198	–	–
2023/2024	42 629	37 722	88
2022/2023	41 322	36 011	87
2021/2022	40 357	37 383	93
2020/2021	38 685	37 158	96
2019/2020	43 458	40 073	92
2018/2019	45 781	41 763	91
2017/2018	45 679	42 067	92
2016/2017	49 596	43 673	88
2015/2016	58 608	49 940	85

Увеличението на план-приема по държавна поръчка през 2023/2024 г. спрямо предходната година е концентрирано в няколко професионални направления – ПН „Икономика“, ПН „Обществено здраве“, ПН „Администрация и управление“, ПН „Военно дело“ и ПН „Педагогика“. В повечето направления, в които е увеличен план-приемът, се отчита и увеличение на реализирания прием – например в ПН „Икономика“ план-приемът расте със 335 бройки, а

¹³ Вж. таблица 1.20 в Приложение № 2.

¹⁴ Вж. Решение на Министерския съвет № 478 / 4.7.2024 г.

¹⁵ Данни са от МОН. План-приемът за 2024/2025 г. е предварителен, на база Решение на Министерския съвет № 478 от 4.7.2024 г.

реализираният прием – със 793. В ПН „Обществено здраве“ план-приемът е увеличен с 218 бройки, а реализираният – със 167. Сред изключенията е ПН „Военно дело“ където план-приемът расте с 32%, но реализираният прием спада със 7%.

Наблюдават се вариации в запълняемостта на държавната поръчка по професионални направления. Пълна или почти пълна запълняемост (над 90%) се отчита в 24 професионални направления и 17 специалности от регулираните професии. Нещо повече, в седем професионални направления приемът по държавна поръчка е запълнен над 100%, включително в направления „Икономика“, „Теория на изкуствата“, „Спорт“, „Право“, „Обществени комуникации и информационни науки“, „Животновъдство“ и „Музикално и танцово изкуство“. От тези седем направления само три са приоритетни и нито едно не е в списъка по чл. 95 на ЗВО.

Таблица 3. Професионални направления и специалности от регулираните професии с над 90% запълняемост на местата държавна поръчка за учебната 2023/2024 година

Професионално направление / специалност от регулираните професии (* отбелязва приоритетни ПН)	Запълняемост на държавната поръчка (%)
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Маркшайдерство и геодезия	131.43
ПН Икономика	119.41
ПН Теория на изкуствата*	114.29
ПН Спорт	107.25
ПН Право	105.98
ПН Обществени комуникации и информационни науки	103.27
ПН Право / СРП Право	102.82
ПН Животновъдство*	100.71
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Архитектура	100.51
ПН Музикално и танцово изкуство*	100.25
ПН Администрация и управление	100.00
ПН Ветеринарна медицина*	100.00
ПН Ветеринарна медицина / СРП Ветеринарна медицина	100.00
ПН Военно дело / СРП Стратегическо ръководство на отбраната и въоръжените сили	100.00
ПН Здравни грижи / СРП Зъботехник	100.00
ПН Здравни грижи / СРП Помощник-фармацевт	100.00
ПН Здравни грижи / СРП Рехабилитатор	100.00
ПН Стоматология	100.00
ПН Стоматология / СРП Дентална медицина	100.00
ПН Педагогика*	99.77
ПН Медицина / СРП Медицина	99.39
ПН Национална сигурност	98.98
ПН Обществено здраве / СРП Кинезитерапия	98.92
ПН Фармация	98.75
ПН Фармация / СРП Фармация	98.75
ПН Здравни грижи / СРП Медицински лаборант	98.69
ПН Психология	98.32

Професионално направление / специалност от регулираните професии (* отбелязва приоритетни ПН)	Запълняемост на държавната поръчка (%)
ПН Медицина	98.00
ПН Обществено здраве / СРП Управление на здравните грижи	96.54
ПН Здравни грижи / СРП Рентгенов лаборант	95.80
ПН Здравни грижи / СРП Лекарски асистент	95.73
ПН Изобразително изкуство*	94.97
ПН Социални дейности	94.27
ПН Здравни грижи*	94.03
ПН Обществено здраве	93.60
ПН История и археология*	93.42
ПН Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми*	93.38
ПН Металургия*	93.33
ПН Здравни грижи / СРП Медицинска сестра	92.68
ПН Социология, антропология и науки за културата	91.52
ПН Филология*	91.26

В 28 професионални направления и в четиринадесет СРП са запълнени под 90% от местата държавна поръчка. От тези 28 направления почти всичките (26) направления са приоритетни, като сред тях са и направленията с най-висок очакван недостиг по чл. 95 от ЗВО. Особено ниска запълняемост на държавната поръчка се отчита в ПН „Военно дело“, ПН „Математика“, ПН „Химически науки“ и ПН „Биотехнологии“, при които се запълват под 60% от утвърдените бройки. Въпреки ниската запълняемост и спада в бройката на приетите студенти при две от тези направления се наблюдава увеличение на план-приема през 2023/2024 г., което допълнително увеличава незаетите бройки. В ПН „Математика“ план-приемът намалява, но в същото време реализираният прием намалява три пъти по-бързо.

Броят на приетите студенти държавна поръчка за учебната 2023/2024 година съставлява 57.9% от действащите студенти български граждани, записани в първи курс на обучение, които са 65 156 (вкл. в ОКС „бакалавър“, „професионален бакалавър“, „магистър“ след висше образование и „магистър“ след средно образование). По-висок е делът на приетите студенти държавна поръчка след средно образование – 73.1% от първокурсниците след средно образование са приети в държавна поръчка (включва ОКС „бакалавър“, „професионален бакалавър“ и „магистър“ след средно образование).

Таблица 4. Професионални направления и специалности от регулираните професии с по-малко от 90% запълняемост на местата държавна поръчка за учебната 2023/2024 година

Професионално направление / специалност от регулираните професии (* отбелязва приоритетни ПН)	Запълняемост на държавната поръчка (%)
ПН Растителна защита*	89.00
ПН Педагогика на обучението по*	88.77
ПН Здравни грижи / СРП Инспектор по обществено здраве	87.93
ПН Информатика и компютърни науки*	87.35
ПН Горско стопанство*	86.25
ПН Здравни грижи / СРП Акушерка	85.86
ПН Туризъм	85.71
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация*	85.69
ПН Комуникационна и компютърна техника*	84.83
ПН Театрално и филмово изкуство*	83.75
ПН Политически науки	83.14
ПН Биологически науки*	82.25
ПН Теория и управление на образованието*	82.14
ПН Растениевъдство*	81.74
ПН Философия*	81.66
ПН Архитектура, строителство и геодезия*	81.57
ПН Електротехника, електроника и автоматика*	79.74
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабоводене	78.05
ПН Химични технологии*	76.34
ПН Хранителни технологии*	74.61
ПН Общо инженерство*	73.26
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Геодезия	73.08
ПН Материали и материалознание*	72.6
ПН Енергетика*	71.72
ПН Физически науки*	70.74
ПН Религия и теология*	65.77
ПН Машинно инженерство*	64.59
ПН Науки за земята*	63.82
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабни машини и механизми	61.80
ПН Биотехнологии*	56.36
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Електрообзавеждане на кораба	55.56
ПН Химически науки*	49.49
ПН Математика*	47.14
ПН Военно дело / СРП Организация и управление на военни формирования на оперативно ниво	45.52
ПН Военно дело*	40.06
ПН Военно дело / СРП Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво	35.36

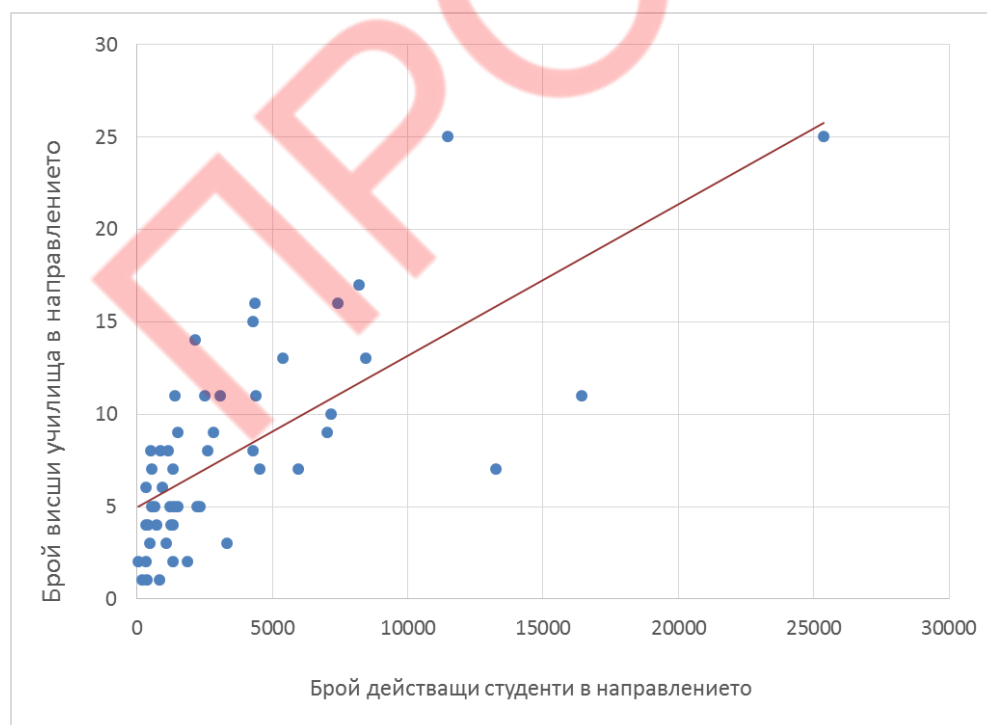
2.3. Броят на висшите училища по ПН невинаги е съобразен с броя на студентите

Най-масовите професионални направления в национален мащаб са „Икономика“, „Педагогика“, „Медицина“, „Администрация и управление“, „Педагогика на обучението по ...“, „Комуникационна и компютърна техника“, „Информатика и компютърни науки“ и „Здравни грижи“. В тези осем направления се обучават над половината действащи студенти в национален мащаб.¹⁶

Съществува известна връзка между броя на студентите в направление и броя на висшите училища, които извършват обучение в съответното направление – съответно като цяло по-масовите направления се преподават в повече висши училища. Наблюдават се обаче и съществени различия. Например в ПН „Медицина“ и ПН „Администрация и управление“ броят на действащите студенти е сходен, но „Медицина“ се предлага в седем висши училища, докато „Администрация и управление“ – в 25. Необходимо е да се отбележи, че ПН/СРП „Медицина“ е регулирана професия в европейски мащаб, докато ПН „Администрация и управление“ не е. При по-малките направления също има значителни вариации – 16 направления с под 1000 студенти се предлагат в между едно и осем висши училища; 13 направления с между 1000 и 2000 студенти се предлагат в между две и 11 висши училища.

Върху броя на ВУ в определено ПН влияят множество фактори, включително спецификата на обучението в съответното направление, натовареността с изследователска дейност на преподавателите, регионалните особености и т.н. Съотношението между броя на студентите и броя на ВУ в дадено ПН обаче при определени обстоятелства може да окаже съществено влияние върху жизнеността на образователните институции или достъпността на обучението в съответното направление.

Фиг. 2. Брой студенти в ПН и брой ВУ в ПН

¹⁶ Вж. таблица 1.4 в Приложение № 2.

2.4. Съотношението между броя на преподавателите на трудов договор и броя на студентите варира в големи граници в различните ПН

Според данни на НАЦИД за летния семестър на учебната 2023/2024 година общият брой на преподавателите във ВУ на трудов договор е 13 805.¹⁷ Най-много са преподавателите в ПН „Медицина“ – 2451, и „Педагогика на обучението по ...“ – 1536, следвани от „Икономика“ с 1233 преподаватели, „Здравни грижи“ с 1030, „Стоматология“ с 913, „Филология“ с 901 и „Общо инженерство“ с 801. Най-малко са преподавателите на трудов договор в ПН „Теория на изкуствата“ – 11, „Теория и управление на образованието“ – 34, „Металургия“ – 51, „Религия и теология“ – 83, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ – 91, и „Животновъдство“ – 93. По райони най-малко са преподавателите в Северозападния район – 467, а най-много са в Югозападния – 7216. Броят на ексклузивните преподаватели във висшите училища е 13 341.¹⁸

Най-много студенти на един преподавател са отчетени в ПН „Педагогика“ – над 24, „Психология“ – също над 24, „Икономика“ – над 20, и „Право“ – над 18, а най-малко – в ПН „Биотехнологии“ и в ПН „Математика“ – под 2.

Таблица 5. Брой преподаватели и брой студенти по професионални направления по данни от НАЦИД през учебната 2023/2024 година

Професионално направление	Брой действащи студенти	Брой преподаватели на трудов договор	Брой действащи студенти на един преподавател
Педагогика	16 448	672	24.5
Психология	4303	177	24.3
Икономика	25 383	1233	20.6
Право	7038	386	18.2
Администрация и управление	11 479	785	14.6
Информатика и компютърни науки	7432	575	12.9
Театрално и филмово изкуство	2231	181	12.3
Национална сигурност	5414	451	12.0
Комуникационна и компютърна техника	8219	716	11.5
Обществени комуникации и информационни науки	2829	277	10.2
Транспорт, корабоплаване и авиация	4543	447	10.2
Теория и управление на образованието	338	34	9.9
Изобразително изкуство	2629	294	8.9
Ветеринарна медицина	1341	170	7.9
Горско стопанство	826	108	7.6
Архитектура, строителство и геодезия	4400	586	7.5

¹⁷ Вж. таблица 1.22 в Приложение № 2.

¹⁸ Вж. таблица 1.23 в Приложение № 2.

Професионално направление	Брой действащи студенти	Брой преподаватели на трудов договор	Брой действащи студенти на един преподавател
Спорт	1855	250	7.4
Социални дейности	1423	202	7.0
Здравни грижи	7180	1030	7.0
Туризъм	2143	309	6.9
Енергетика	1232	179	6.9
Филология	5953	901	6.6
Електротехника, електроника и автоматика	4297	664	6.5
Хранителни технологии	1340	208	6.4
Политически науки	1507	235	6.4
Химични технологии	1088	183	5.9
Растениевъдство	1369	240	5.7
Педагогика на обучението по ...	8462	1536	5.5
Машинно инженерство	3070	562	5.5
Общо инженерство	4374	801	5.5
Медицина	13 265	2451	5.4
Религия и теология	420	83	5.1
Теория на изкуствата	54	11	4.9
Философия	553	114	4.9
Фармация	2322	513	4.5
Биологически науки	1511	354	4.3
История и археология	1168	274	4.3
Музикално и танцово изкуство	1322	317	4.2
Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	370	91	4.1
Социология, антропология и науки за културата	941	239	3.9
Растителна защита	492	128	3.8
Металургия	194	51	3.8
Обществено здраве	2510	665	3.8
Животновъдство	341	93	3.7
Стоматология	3335	913	3.7
Физически науки	717	209	3.4
Науки за земята	883	272	3.2
Химически науки	661	264	2.5
Материали и материалознание	349	159	2.2
Математика	501	266	1.9
Биотехнологии	550	294	1.9

Забележка: Ако един преподавател преподава в едно и също ПН в две или повече ВУ, той е преброен съответно два или повече пъти в рамките на това ПН.

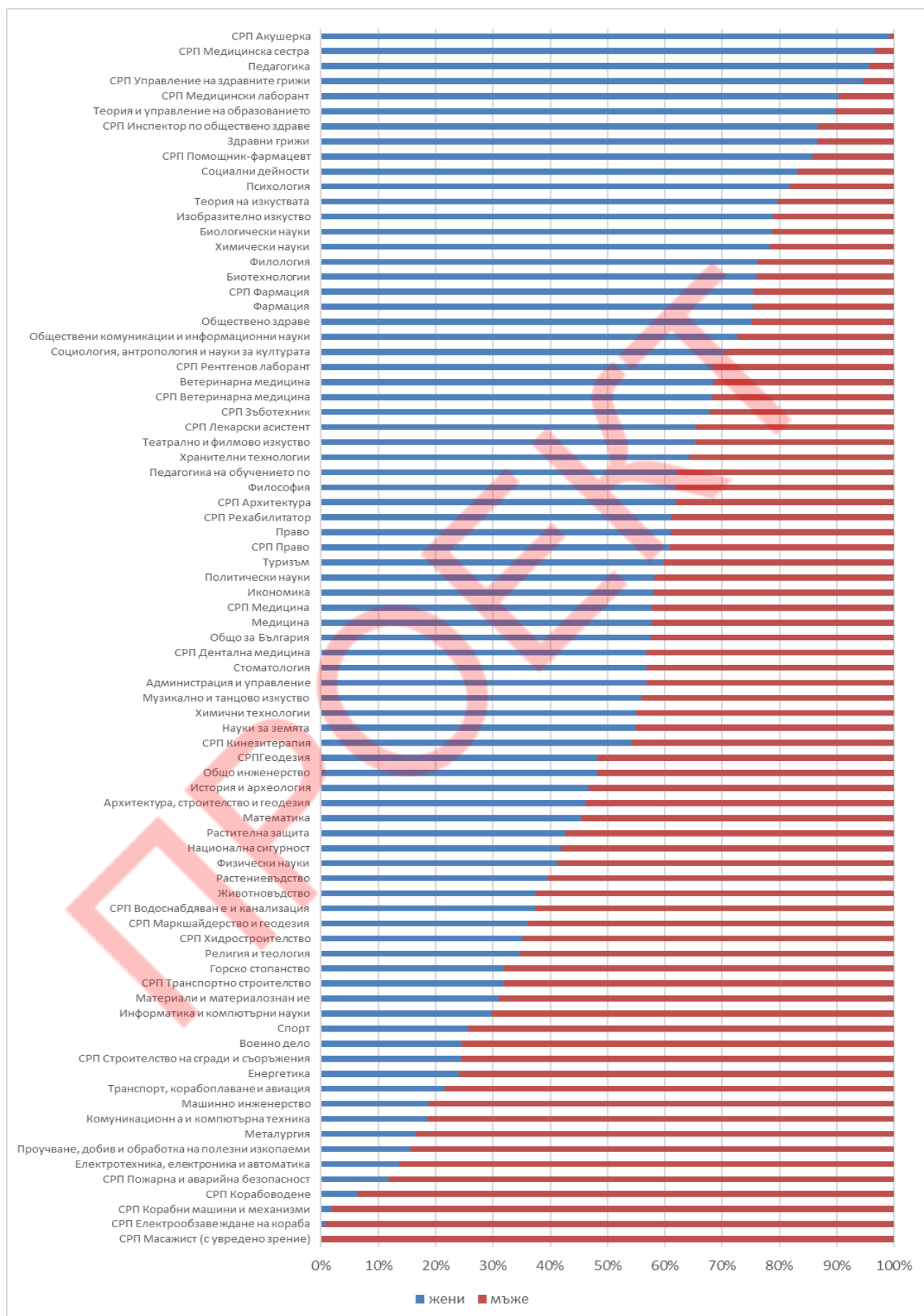
Различното съотношение на броя на преподавателите на трудов договор спрямо броя на студентите в различните професионални направления може да се дължи на особеностите на обучението в различните направления, натовареността на преподавателите с изследователска дейност, осъществяването на обучение от преподаватели, които не са на трудов договор и/или които преподават в повече от едно професионално направление, разкриването на обучение по направлението в нови ВУ, както и на други фактори. Като фактор обаче не може да се изключи и съотношението на броя на действащите студенти към определения от НАОА капацитет. Доколкото съществена част от финансирането на висшите училища се формира на базата на броя на обучаваните студенти, съществува риск от недостатъчно финансиране на част от направленията с малък брой студенти на един преподавател, което или трябва да бъде компенсирано с финансиране по други линии, включително със средства, предоставени за обучението на студенти в други ПН на съответното ВУ, или може да доведе до свиване на броя на преподавателите и оттам до намаляване на капацитета в съответното направление, включително и до намаляване на броя на висшите училища, предлагащи обучение в съответното направление.

2.5. Дисбаланси в структурата на студентите по пол

Жените превъзхождат мъжете като дял от общия брой студенти¹⁹ – малко над 105 хиляди (близо 58%) са жени спрямо малко над 77 хиляди мъже (приблизително 42%). В няколко професионални направления действащите студенти са почти изцяло жени – особено в „Педагогика“ – 96%, „Теория и управление на образованието“ – 90%, „Здравни грижи“ – 87%, „Социални дейности“ – 83%, и „Психология“ – 82%. Мъжете имат над 80% дял в „Електротехника, електроника и автоматика“, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“, „Металургия“, „Комуникационна и компютърна техника“ и „Машинно инженерство“. В регулираната специалност „Акушерка“ жените са 99%, в „Медицинска сестра“ – 97%, а в „Управление на здравните грижи“ – 95%, докато мъжете са над 90% от студентите в три регулирани специалности от „Транспорт, корабоплаване и авиация“: „Електрообзавеждане на кораба“, „Корабни машини и механизми“ и „Корабоводене“. Жените преобладават в шест от осемте най-масови професионални направления – изключение са „Комуникационна и компютърна техника“ и „Информатика и компютърни науки“.

¹⁹ Вж. таблица 1.8 и 1.9 в Приложение № 2.

Фиг. 3. Структура на студентите по пол (%)

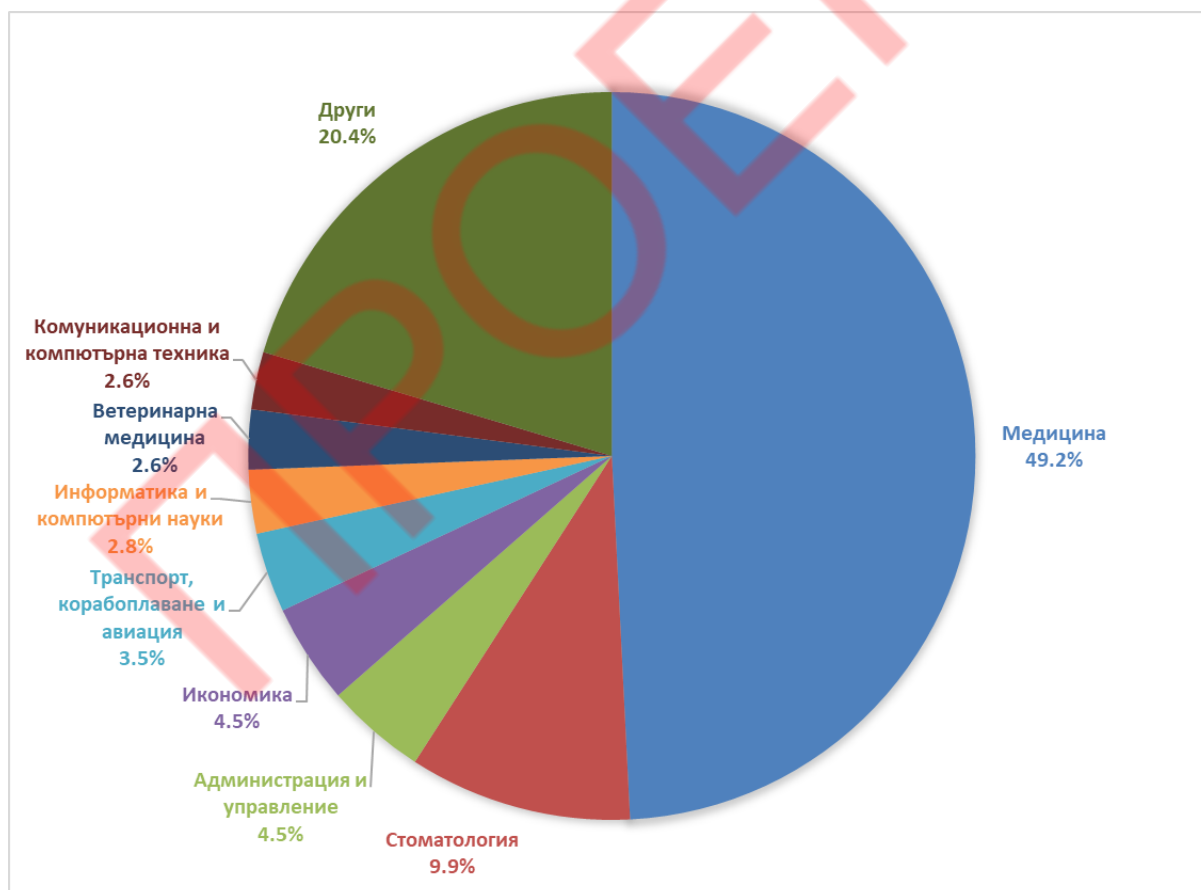

2.6. Делът на чуждестранните студенти се увеличава, но те са концентрирани само в няколко професионални направления

Общият брой действащи студенти през учебната 2023/2024 година е 182 759. От тях действащите студенти български граждани са 167 022, което представлява 91.39% от всички действащи студенти в страната.²⁰ Най-висок е делът на българските граждани сред студентите в Северния централен район – 98.92% (съответно само 1.08% е делът на студентите чужди граждани), а най-нисък е делът на българските граждани сред студентите в Северозападния район – 74.99%, където 25.01% са студентите чужди граждани.

Делът на студентите чужди граждани се увеличава през последните години и достига 8.61% от действащите студенти в страната през учебната 2023/2024 година (общият брой чуждестранни студенти е 15 737). Чуждестранните студенти обаче са концентрирани в относително малък брой професионални направления. Над половината (59.1%) от всички чуждестранни студенти в страната се обучават само в две професионални направления – „Медицина“ (49.2%) и „Стоматология“ (9.9%).

Фиг. 4. Разпределение на чуждестранните студенти по ПН

²⁰ Вж. таблица 1.10 в Приложение № 2.

„Медицина“ е единственото професионално направление в България, в което студентите чужди граждани преобладават – 58.4% са чуждестранните студенти спрямо 41.6% български.²¹ В ПН „Стоматология“ чуждестранните студенти са 46.8%, а във „Ветеринарна медицина“ – 31.1%. Студентите чужди граждани представляват над 10% от действащите студенти в ПН „Туризъм“, „Транспорт, корабоплаване и авиация“, „Фармация“ и „Музикално и танцово изкуство“. Изцяло български студенти има в ПН „Материали и материалознание“, „Животновъдство“ и „Растителна защита“. В други пет направления студентите български граждани са над 99%, включително „Горско стопанство“, „Военно дело“, „Национална сигурност“, „Химични технологии“, „Металургия“.

По данни на Евростат за 2022 г. средният дял на чуждестранните студенти в страните – членки на ЕС, се увеличава от 7.2% през 2015 г. на 8.4% през 2022 г. Данните на Евростат за България показват много по-бързо увеличение – от 4.2% през 2015 г. до 8.4% през 2022 г., като България вече настигна средното ниво в Европейския съюз. На Балканите България е водеща по дял на чуждестранните студенти наравно със Северна Македония с 8.4% чуждестранни студенти и пред Румъния – 6.3%, Сърбия – 4.6%, Хърватия – 3.6%, Гърция – 3.1%, Турция – 2.9%, Албания – 1.5%. Все пак повечето европейски държави имат по-висок дял на чуждестранните студенти от България, включително Германия – 11.2%, Чехия – 15.6%, Австрия – 18.7%, Кипър – 21.8%, Люксембург 49.3%.

Отново по данни на Евростат²² България е първенец по концентрация на чуждестранни студенти с 57% дял на студентите в областта на здравеопазването и социалните услуги спрямо всички чуждестранни студенти в българските висши училища. Този дял средно за Европейския съюз е 15%, но има още няколко страни от с висок дял – Румъния, Словакия, Малта и Белгия имат над 30% концентрация на чуждестранни студенти в областта на здравеопазването и социалните услуги. В Литва, Латвия, Ирландия и Унгария този дял е почти 30%.

За разлика от доминацията на медицината сред чуждестранните студенти в България средно в Европейския съюз най-популярните области са „Бизнес администрация и право“, „Инженерни науки“, „Хуманитарни науки и изкуства“ и едва след това идват „Здравеопазване“ и „Социални услуги“. Съседните на България държави привличат най-много студенти в едни и същи три области – „Здравеопазване“, „Бизнес администрация и право“ и „Инженерни науки“. Изключение прави Гърция, която привлича най-много чуждестранните студенти в областта „Хуманитарни науки и изкуства“. Германия привлича най-много студенти по „Инженерни науки“.

Чуждестранните студенти в България идват от 122 държави, но почти 90% са от Европа, а близо половината чуждестранни студенти са от три страни – Гърция, Великобритания и Германия (след тях се нареждат Украйна и Северна Македония). За разлика от България средно в Европейския съюз повече от половината чуждестранни студенти идват от други континенти – основно Азия, Африка и Южна Америка.

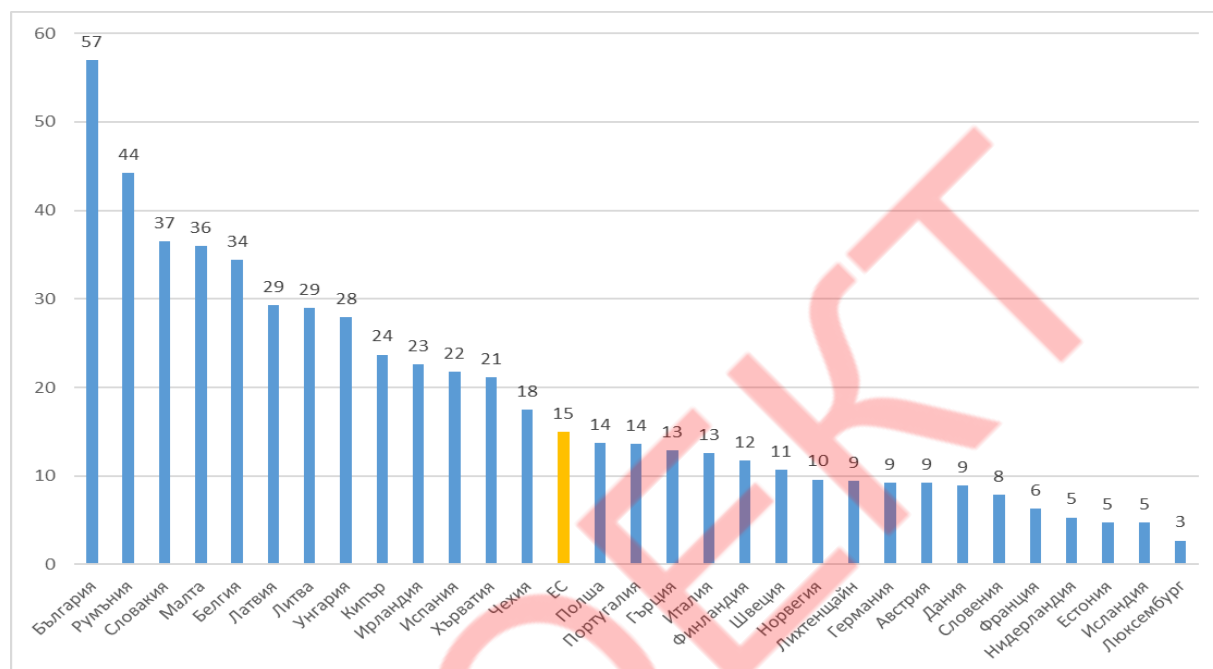
Значителен брой български граждани следват в чужбина. По данни от Евростат за 2022 г. около 10 300 български граждани учат в други страни от Европейския съюз – най-вече в Германия и в Австрия. Но за последните две години в Евростат липсват данни за Нидерландия, която е друга

²¹ Вж. таблица 1.13 в Приложение № 2.

²² Вж. Евростат – https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Learning_mobility_statistics

предпочитана дестинация за българските студенти; включвайки Нидерландия, общият брой български студенти в ЕС достига 14 000 (данните за 2020 г. са подобни – 14 600). В страни извън ЕС по-значим брой български студенти има във Великобритания и Турция, както и в САЩ. Като цяло броят на българските студенти, следващи в чужбина, най-вероятно надхвърля 20 000.

Фиг. 5. Чуждестранни студенти в областта на здравеопазването и социалните услуги като процент от всички чуждестранни студенти, 2022 г.

Източник: Евростат.

От всичките 167 022 студенти български граждани 711 са завършили средно образование извън страната²³, което представлява дял от 0.4%. Над 43% от тях следват висше образование в Югозападния район, а най-малко са в Северозападния район – 3.2%, и Югоизточния район – 6%. Водещото направление за българските граждани, завършили средно образование в чужбина, е „Икономика“ с дял около 13.1%. Следват „Администрация и управление“, „Медицина“ и „Педагогика“.

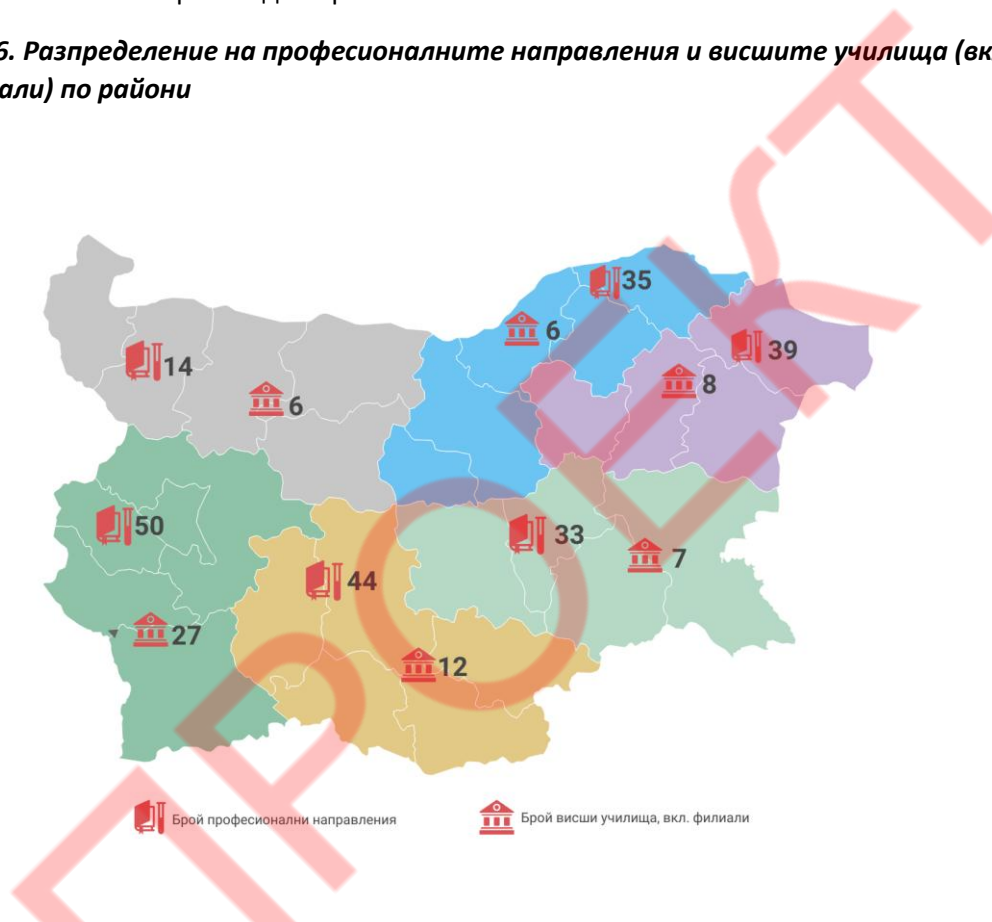
²³ Вж. таблица 1.11 в Приложение № 2.

2.7. Съществуват регионални дисбаланси в териториалната структура на висшето образование, включително по отношение на разпределението на висшите училища, професионалните направления и студентите

Най-много висши училища (27) извършват дейност в Югозападния район (вкл. София)²⁴, а най-малко висши училища и техни филиали има в Северозападния район, където са базирани само две висши училища, а други четири действат чрез филиали.

Най-много професионални направления са достъпни в Югозападния район (вкл. София) – 50, в други четири района те са между 33 и 44, докато най-малко професионални направления са представени в Северозападния район – 14.

Фиг. 6. Разпределение на професионалните направления и висшите училища (вкл. филиали) по райони

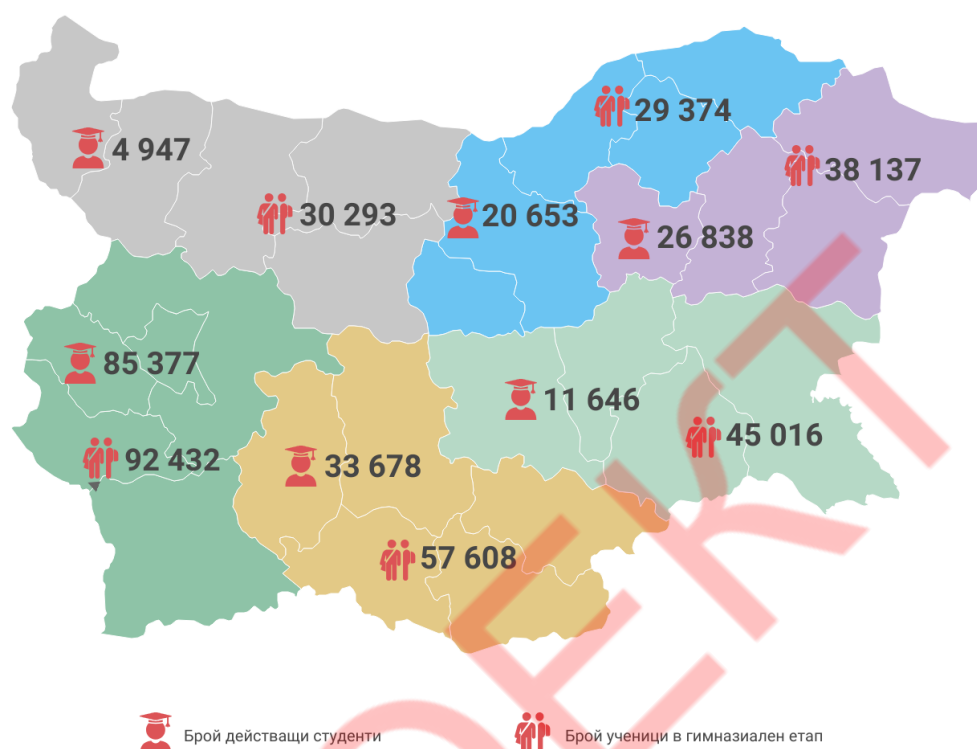
Единадесет професионални направления са достъпни във всичките шест района на страната, а други единадесет направления – в пет района на страната. Три направления са достъпни само в един район, пет ПН – в два района на страната, седем ПН – в три района, а останалите 15 ПН са представени в четири района на страната. Най-масовите направления са достъпни в почти всички райони на страната – от десетте най-масови направления (според броя на действащите студенти) пет ПН са представени във всичките шест района на страната, а останалите пет са достъпни в пет района. Все пак прави впечатление, че „Икономика“, „Администрация и управление“ и „Медицина“ са представени само в пет района. Редица професионални направления въобще не се предлагат във ВУ в Северна България, вкл. ПН „Спорт“, ПН „Театрално и филмово изкуство“ и ПН „Ветеринарна медицина“ (последните две са приоритетни направления).

²⁴ Вж. таблица 1.1 в Приложение № 2.

Таблица 6. Професионални направления според броя на районите, в които са достъпни

ПН, достъпни във всички райони	ПН, достъпни в пет района	ПН, достъпни в четири района	ПН, достъпни в три района	ПН, достъпни в два района	ПН, достъпни в един район
Педагогика	Филология	Теория и управление на образованието	Философия	Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	Металургия
Педагогика на обучението по ...	Религия и теология	История и археология	Социология, антропология и науки за културата	Животновъдство	Горско стопанство
Социални дейности	Психология	Политически науки	Физически науки	Ветеринарна медицина	Спорт
Информатика и компютърни науки	Право	Обществени комуникации и информационни науки	Материали и материалознание	Теория на изкуствата	
Машинно инженерство	Администрация и управление	Химически науки	Химични технологии	Театрално и филмово изкуство	
Електротехника, електроника и автоматика	Икономика	Биологически науки	Растителна защита		
Комуникационна и компютърна техника	Туризм	Науки за земята	Стоматология		
Транспорт, корабоплаване и авиация	Растениевъдство	Хранителни технологии			
Общо инженерство	Медицина	Енергетика			
Обществено здраве	Изобразително изкуство	Архитектура, строителство и геодезия			
Здравни грижи	Математика	Биотехнологии			
		Фармация			
		Музикално и танцово изкуство			
		Национална сигурност			
		Военно дело			

Фиг. 7. Разпределение на студентите и учениците в гимназиален етап по райони

Студентите са разпределени по райони по същия модел, както професионалните направления и висшите училища. В района с най-много висши училища и професионални направления – Югозападния – се обучават и най-много студенти (46.7% от всички студенти в България).²⁵ Следват Южният централен район с 18.4%, Североизточният и Северният централен с 14.7 и 11.3% съответно, а с най-малък дял студенти са Югоизточният с 6.4% и Северозападният с 2.7%. В последните два района делът на студентите е значително по-нисък от дела на населението, особено в Северозападния район.

Действащите студенти български граждани са разпределени неравномерно по райони, като най-малко са студентите в Северозападния район – под 4 хиляди, а най-много са в Югозападния – близо 78 хиляди, т.е. разликата между двата района е около 20 пъти. Съвсем различно е съотношението между студентите, завършили средно образование в двата района – разликата там е около три пъти (над 45 хиляди студенти, завършили средно образование в Югозападния район, спрямо 15 хиляди студенти, завършили средно образование в Северозападния район).²⁶

²⁵ Вж. таблица 7 по-долу.

²⁶ Ibid.

Таблица 7. Брой висши училища, професионални направления и студенти по райони

Район	Брой ПН	Брой ВУ, вкл. филиали	Брой действащи студенти	Разпределение на студентите по райони (%)	Разпределение на населението по райони (%)
България	52	51	182 759	100.0	100.0
Югозападен	50	27	85 377	46.7	31.3
Южен централен	44	12	33 678	18.4	20.2
Североизточен	39	8	26 838	14.7	12.8
Югоизточен	33	7	11 646	6.4	14.8
Северен централен	35	6	20 653	11.3	10.6
Северозападен	14	6	4947	2.7	10.3

Ако разгледаме съотношението между студентите, които се обучават в района, и студентите, които са завършили средно образование в района, то е най-високо в Югозападния район – 1.7 (т.е. повече студенти учат в този район, отколкото студенти са завършили средно образование в него). В другата крайност е Северозападният район, в който съотношението е едва 0.3 – близо 15 хиляди действащи студенти са завършили средно образование там, но под 4 хиляди студенти български граждани учат в този район. С други думи, огромното мнозинство от студентите от Северозападния район са принудени да следват висше образование в други райони на страната (и го правят). В Югоизточния район положението е подобно, макар и не толкова крайно като в Северозападния.

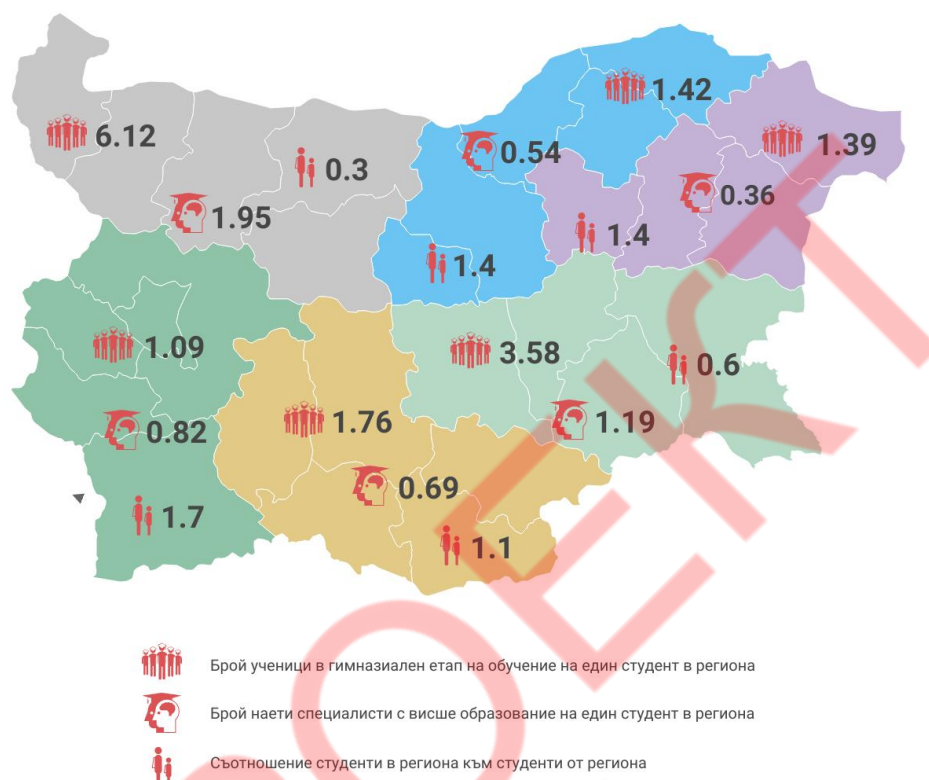
Таблица 8. Брой студенти в района и брой студенти от района

Район	Брой студенти в района (действащи студенти български граждани, следващи във ВУ в района)	Брой студенти от района (действащи студенти български граждани, завършили средно образование в района)	Съотношение на студенти в района към студенти от района
Югозападен	77 871	45 595	1.7
Северен централен	20 429	14 663	1.4
Североизточен	23 908	17 702	1.4
Южен централен	30 428	26 741	1.1
Югоизточен	11 054	19 589	0.6
Северозападен	3 710	14 832	0.3

Студентите, завършили средно образование в Северозападния район, най-често избират да учат „Икономика“, но това професионално направление не се преподава в района, т.е. те са принудени да следват висше образование в друг район на страната. Следващите най-популярни направления за студентите от Северозападния район са педагогическите направления (те са достъпни в района, макар и с малък брой места), но следващото по ред популярно направление – „Администрация и управление“ – също не е достъпно в района. С други думи, две от най-популярните професионални направления за студентите от Северозападния район не са

представени в района. Няма друг район с такова разминаване между търсене и предлагане на висше образование като Северозападния район.

Фиг. 8. Регионални дисбаланси в разпределението на студентите

Регионални дисбаланси се наблюдават и по отношение на реализацията на завършилите. За период от 5 години са завършили 196 178 студенти.²⁷ От тях над 45% са завършили в Югозападния район, 17.6% – в Южния централен район, 14.7% – в Североизточния район, 14.2% – в Северния централен район, 6.7% – в Югоизточния регион, и 1.9% – в Северозападния.

Като цяло разпределението на завършилите според района, в който се намира работното им място, следва подобен модел, макар и с някои различия.²⁸ В Северния централен район делът на реализиращите се в района е далеч по-нисък от дела на завършилите. Обратно, в Северозападния район работят близо 7% от завършилите, но висши училища в района са завършили само 1.9% от всички завършили в страната. Положението е подобно и в Югоизточния район, макар и не с такава драстична разлика.

²⁷ Вж. таблица 1.24 в Приложение № 2.

²⁸ Вж. таблица 1.25 в Приложение № 2.

Таблица 9. Разпределение на завършилите ВУ в България български граждани през периода 2019 – 2023 г. по район на висшето училище и по район на работното място

Район	Район, в който са завършили висше образование* (%)	Район, в който работят след завършване** (%)	Район, в който са завършили висше образование*	Район, в който работят след завършване**
Югозападен	45.1	46.1	90 280	64 781
Южен централен	17.6	16.5	35 188	23 109
Североизточен	14.7	12.0	29 333	16 796
Северен централен	14.2	7.8	28 332	11 022
Югоизточен	6.7	10.7	13 349	15 078
Северозападен	1.9	6.9	3723	9641

* Разпределение на завършилите в периода 2019 – 2023 г. ВУ в България български граждани според региона за планиране на висшето училище, което са завършили (вж. табл. 1.24 в Приложение № 2).

** Разпределение на завършилите в периода 2019 – 2023 г. ВУ в България социално осигурени български граждани според региона за планиране, в който се намира работното им място (вж. табл. 1.25 в Приложение № 2).

Наблюдаваните текущи регионални различия са ясно изразени, но въпреки това не бива да се абсолютизират. Първо, разстоянията в България са сравнително малки, а кандидат-студентите и студентите са мобилни – съответно достъпът до висше образование не е силно възпрепятстван. Второ, Северозападният район, в който се наблюдават най-ясно изразени потребности за развитие на висшето образование, граничи с най-големия център на висше образования в България – София. Не на последно място, регионалното деление в България вече не отговаря на минималните изисквания на Евростат – два района (Северозападният и Северният централен) не отговарят на изискванията за минимален брой жители, а след преброяването на населението от 2021 г. още един район е на границата (Североизточният). Официално публично обсъждане за прерайониране започна през 2018 г., но през 2019 г. по изключение беше постигнато съгласие с Евростат за запазване на сегашните райони до 2027 г. Все пак рано или късно те ще трябва да бъдат променени и вероятно окрупнени.²⁹

²⁹ През 2018 г. Министерството на регионалното развитие и благоустройството публикува три варианта за промени в обхвата на районите – с пет окрупнени района, с четири окрупнени района и с шест прерайонирани региона (и столицата София като отделен район). В нито един от тези варианти Северозападният район не се запазва в сегашния си вид. Вж. МРРБ, Варианти за обхват на райони NUTS 2, 2018 г.,

<https://www.mrrb.bg/static/media/ups/articles/attachments/%D0%92%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%20%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20NUTS%202eef8344d86eb2973a4a8238ccce742d0.docx>

2.8. Броят на студентите ще намалява в дългосрочен план

Броят на действащите студенти български граждани намаля значително през последните години – от около 184 хил. през учебната 2018/2019 година до 167 хил. през учебната 2023/2024 година.³⁰ За този 5-годишен период най-голям спад, от около 50%, е отчетен при студентите в професионални направления „Растителна защита“, „Туризъм“ „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ и „Горско стопанство“; следват „Животновъдство“ и „Растениевъдство“ с около 40% спад. В същото време значително увеличение на броя на студентите български граждани за последния 5-годишен период е отчетено при ПН „Теория и управление на образованието“ – 91%, „Материали и материалознание“ – 60%, „Педагогика на обучението по ...“ – 47%, „Металургия“ – 43%, „Химични технологии“ – 42%.

През последните 5 години най-голямо увеличение на броя на българските студенти се отчита в Северозападния район (близо 20%) и Югоизточния район (близо 8%).³¹ Най-голям спад е регистриран в Северен централен район – 20%, докато в останалите райони той е близо до средния за страната.

Таблица 10. Промяна на броя на действащите студенти български граждани по райони през последните 5 години и очакван брой след 5 години при запазване на приема

Район	Брой български студенти преди 5 години	Брой български студенти през текущата година	Очакван брой български студенти, след 5 години при запазване на приема	Промяна за последните 5 години (%)	Очаквана промяна за следващите 5 години при запазване на приема (%)
България	184 134	167 022	170 625	-9.3	2.2
Югозападен	85 463	77 229	80 226	-9.6	3.9
Южен централен	32 943	29 747	30 695	-9.7	3.2
Североизточен	26 230	24 555	23 423	-6.4	-4.6
Северен централен	25 527	20 429	20 433	-20.0	0.0
Югоизточен	10 875	11 736	12 216	7.9	4.1
Северозападен	3096	3710	3633	19.8	-2.1

Забележка: Броят на студентите на национално ниво отразява броя физически лица, като е премахнато дублирането, т.е. едно физическо лице се отчита само един път на национално ниво, независимо дали следва в повече от едно направление и/или район. Поради това сумата от броя на студентите по райони е малко по-голяма от броя студенти на национално ниво.

Въпреки дългосрочната тенденция за спад в броя на българските студенти, през последната учебна година се отчита увеличаването им с малко над 2 хиляди спрямо предходната година заедно с ръст и в броя на новоприетите студенти. Този растеж на приема, ако се запази, ще доведе до известно увеличение (около 2%) на броя на студентите след 5 години. Това се вижда в изготвената прогноза за броя студенти при допускане за запазване на актуалния прием – съгласно методиката по Приложение № 1. Увеличаването на местата по държавната поръчка е

³⁰ Вж. таблица 2.1.2 в Приложение № 2.

³¹ Вж. таблица 2.2.2 и 2.5.2 в Приложение № 2.

в унисон с подобен сценарий. Обаче приемът неизбежно ще се сблъска с демографските реалности, което прави нереалистични очакванията за устойчив растеж на броя на студентите български граждани.

Демографската ситуация ще започне скоро да оказва своето влияние в негативна посока. За момента ситуацията е все още сравнително благоприятна, тъй като броят на ражданията се увеличи в периода 2002 – 2009 г., съответно през следващите 3 – 4 години броят на младежите, навършващи обичайната възраст за висше образование, ще нараства. В по-дългосрочен план обаче демографията ще влияе негативно на броя на студентите, тъй като броят на ражданията след 2009 г. постепенно намалява. Кумулативно годишният брой раждания в България бележи спад с близо 30% от 2009 до 2023 г. Съответно в дългосрочен план значително ще намалее и броят на кандидат-студентите.

Фиг. 9. Брой раждания по години

Източник: НСИ.

Дори при запазване на високия прием от последната учебна година, броят на завършилите висше образование български граждани ще продължи да намалява и се очаква да достигне 195 хиляди през следващите 5 години спрямо 196 хиляди през предходните 5 години, което представлява спад с 0.4%.³² В по-дългосрочен план при равни други условия съществуващите демографски предпоставки предполагат продължаващо намаляване на броя на завършилите.

³² Вж. таблица 2.3 в Приложение № 2.

Таблица 11. Брой завършили ВУ в България български граждани за последните 5 години и очакван брой завършили през следващите 5 години при запазване на приема

Район	Брой завършили български граждани през последните 5 години	Очакван брой на завършилите български граждани през следващите 5 години при запазване на приема	Очаквана промяна
България	196 178	195 373	-0.4%
Югозападен	90 280	96 083	6.4%
Южен централен	35 188	37 196	5.7%
Североизточен	29 333	28 131	-4.1%
Северен централен	28 332	26 098	-7.9%
Югоизточен	13 349	14 559	9.1%
Северозападен	3723	4385	17.8%

Забележка: Броят на завършилите на национално ниво отразява броя физически лица, като е премахнато дублирането, т.е. едно физическо лице се отчита само един път на национално ниво, независимо колко пъти се е дипломирало в 5-годишния период. Поради това сумата от броя на завършилите по райони е малко по-голяма от броя завършили на национално ниво.

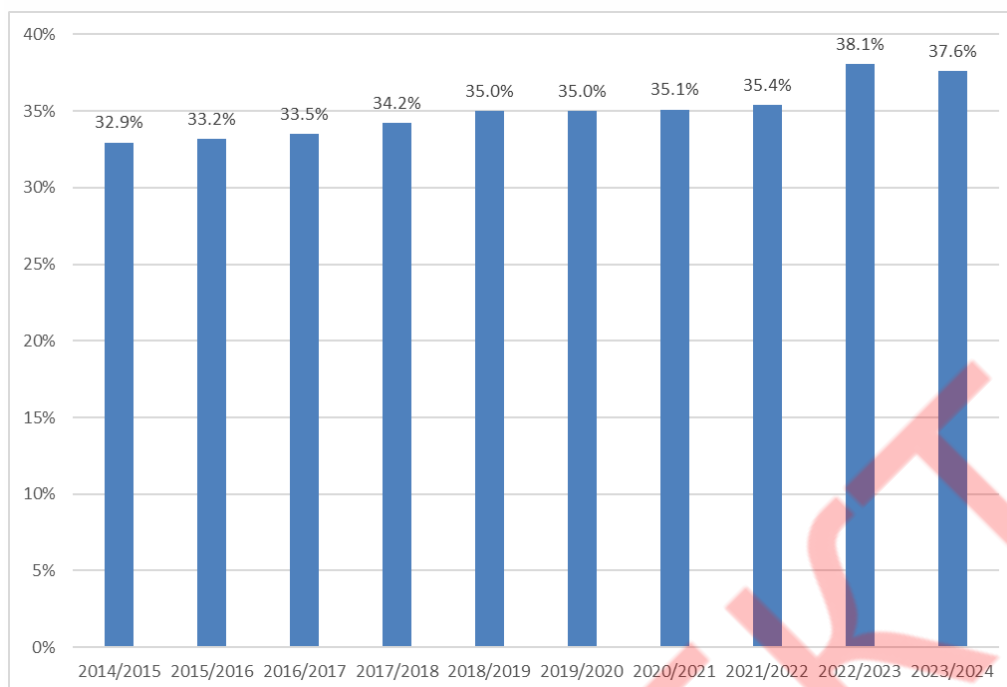
2.9. Тенденцията на фрагментация на висшето образование се пречупи и се наблюдава плавна консолидация

През 2023 г. броят на акредитираните висши училища намаля от 52 на 51. Причината е, че през месец май 2022 г. изтече акредитацията на Европейското висше училище по икономика и мениджмънт – Пловдив (ЕВУИМ). Фактическото приключване на дейността на ЕВУИМ стана по-рано, тъй като висшето училище не обучаваше студенти след 2020 г. На 18 септември 2024 г. приключи и юридическото закриване, след като Народното събрание прие Решение за закриване на Специализирано частно висше училище с наименование „Европейско висше училище по икономика и мениджмънт“ със седалище Пловдив.

През 2009 г. в България имаше 50 акредитирани висши училища, но за едно десетилетие броят им се увеличи до 52 заради откриването на Европейския политехнически университет – Перник (2010 г.) и Висшето военновъздушно училище „Георги Бенковски“ – Долна Митрополия (2019 г.). През 2023 г. изтичането на акредитацията на ЕВУИМ намали броя на висшите училища обратно до 51.

Процесът на консолидация тече плавно през последното десетилетие. Така например през учебната 2014/2015 година в най-големите пет университета (според броя на действащите студенти) се обучават 32.9% от всички студенти, като този процент расте всяка година и достига около 38% в последните две учебни години. Подобна тенденция се наблюдава и при най-големите десет висши училища, макар и с по-бавен темп (увеличение от 53.2% през учебната 2014/2015 година до 56.4% през учебната 2023/2024 година). Очакваното намаление на броя на студентите и демографските тенденции през следващото десетилетие вероятно ще подкрепят плавна тенденция към консолидация на висшето образование.

Фиг. 10. Дял на петте най-големи висши училища според броя на действащите студенти

2.10. Различия в реализацията на завършилите на пазара на труда по ПН и СРП³³

В България се наблюдава относително продължителна тенденция за подобряване на показателите за реализация на завършилите на пазара на труда, включително³⁴:

- Делът на завършилите, които се реализират на позиция, за която се изисква висше образование, се увеличи от 47% през 2015 г. до близо 51% през 2020 г. и до 60.7% през 2024 г.
- Делът на завършилите, които имат принос към осигурителната система³⁵, се увеличи от близо 76% през 2013 г. до близо 81% през 2020 г. и до 86% през 2024 г.
- Средният осигурителен доход на завършилите се увеличи от 868 лв. през 2013 г. до 1373 лв. през 2020 г. и до 2164 лв. през 2024 г.
- Безработицата сред завършилите намалю от 4.15% през 2013 г. до 2.79% през 2020 г. и до 2.2% през 2024 г.

Тази по-добра реализация на завършилите на пазара на труда съвпадна както с период на общо подобрене на показателите на българската икономика в условията на членство в ЕС, така и с процеси на намаляване на броя на студентите и завършилите и на реструктуриране на разпределението на студентите по професионални направления в рамките на системата на висшето образование в страната, целящи подобряване на връзката на висшето образование с

³³ Вж. таблица 3.1. в Приложение № 2.

³⁴ По данни от Рейтинговата система на висшите училища (РСВУ) и НКВОРБ.

³⁵ Индикаторът „Принос към осигурителната система“ показва дела на социално осигурените в България лица сред завършилите висше образование в страната български граждани през предходните 5 години.

пазара на труда. Пандемията не успя да прекъсне тенденцията на подобрене освен при безработицата, където се отчете влошаване, но само временно.

Фиг. 11. Динамика в разпределението на студентите по области на висшето образование

Като цяло безработицата сред завършилите³⁶ през предходния 5-годишен период висши училища в България български граждани е сравнително ниска, като различията между отделните професионални направления са относително малки. Най-ниска безработица сред завършилите се отчита в ПН „Военно дело“, където показателят е приблизително 0%, следват ПН „Медицина“, „Фармация“, „Стоматология“, „Математика“, „Теория и управление на образованието“ и „Металургия“ – под 1%. В другата крайност е ПН „Социални дейности“ с безработица от 3.84%, следвано от „Химически науки“ и „Социология, антропология и науки за културата“, „Педагогика“ и „Психология“ с по около 3%. Тези различия са значими, но сравнително умерени и като цяло безработицата при наскоро завършилите от всички професионални направления е по-ниска от средната общо за страната през съответния период.

Много по-значителни са различията в заетостта, измерени през индикатора „Принос към осигурителната система“, показващ дела на осигурените в страната сред завършилите през предходния 5-годишен период висши училища в България български граждани. В професионалното направление „Теория и управление на образованието“ над 95% от

³⁶ Данните за реализация на завършилите се отнасят до завършилите през предходния 5-годишен период висше училище в България български граждани.

завършилите висше образование са социално осигурени в страната, като подобни нива на почти пълна заетост в страната се наблюдават и при регулираната професия „Управление на здравните грижи“. С принос към осигурителната система около 70% се отличават само завършилите професионалните направления „Транспорт, корабоплаване и авиация“ (вероятно защото значителна част от завършилите работят извън страната) и „Изобразително изкуство“.

Най-големи са различията между професионалните направления по индикатора „Приложение на придобито висше образование и реализация по призвание“, който измерва дела на завършилите, които работят на длъжност, за която се изисква висше образование. При ПН „Медицина“ и „Стоматология“ работещите на позиция, изискваща висше образование, или на позиция по призвание са близо 95%, следвани от завършилите „Теория и управление на образованието“ – 94%, и „Фармация“ – малко под 90%. В другата крайност е ПН „Туризъм“, където делът на реализиращите се на подобни позиции е малко под 26%, а около и под 35% са реализиращите се на подобни позиции сред завършилите „Изобразително изкуство“ и „Хранителни технологии“.

Данните за реализацията на завършилите на пазара на труда могат да служат като ориентир за реалното търсене на специалисти с висше образование от работодателите и за степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

3. Определяне на групи професионални направления и специалности от регулираните професии и групи висши училища според съответствието на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда, както и на типове региони за планиране според регионалните потребности за развитие на висшето образование

3.1. Определение за съответствие на профилната и териториалната структура на ВО по ПН и СРП със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда

За целите на НКВОРБ под „съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда“ се разбира следното:

- 1) Наличие на съответствие между профила на предлаганите от висшите училища възможности за обучение на студенти по професионални направления (ПН) и специалности от регулираните професии (СРП) и търсенето на висше образование от кандидат-студентите, измерено чрез набор от обективни индикатори, наричано по-нататък за краткост „Търсене на висше образование от кандидат-студентите“;
- 2) Наличие на съответствие между профила на завършилите³⁷ висше образование по ПН и СРП и търсенето на специалисти с висше образование от работодателите, измерено чрез набор от обективни индикатори за реализация на завършилите на пазара на труда, наричано по-нататък за краткост „Реализация на завършилите“.

За целите на НКВОРБ се приема, че колкото е по-висока степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите спрямо предлагането в рамките на съществуващата структура на висшето образование по ПН и СРП, както и колкото е по-висока степента на реализация на завършилите различните ПН и СРП, толкова е по-висока степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование по съответните ПН и СРП със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

Степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите по ПН и СРП на национално ниво, както и за всяко акредитирано ВУ по ПН и СРП се определят по методиката съгласно Приложение № 1.

³⁷ Под „завършили“ се разбира лица, придобили диплома за завършена образователно-квалификационна степен на висшето образование „професионален бакалавър по...“, „бакалавър“ или „магистър“ в българско висше училище през съответната календарна година по данни от НАЦИД.

3.2. Определяне на групи ПН и СРП на национално ниво според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите

За определяне на степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите по ПН и СРП на национално ниво се използват следните индикатори³⁸ със следните тежести:

Таблица 12. Индикатори за определяне на степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите по ПН и СРП на национално ниво и тяхната тежест

Индикатор	Описание	Тежест
Среден успех от дипломата за завършено средно образование	Среден успех от дипломата за завършено средно образование на действащите студенти български граждани в първи курс на обучение (във всички ОКС).	35%
Чуждестранни студенти	Процент на чуждестранните студенти от действащите студенти.	20%
Дял завършили средно образование в чужбина български граждани	Процент завършили средно образование в чужбина български граждани от действащите студенти български граждани.	3%
Дял на новоприетите студенти по ПМС 103/1993* и ПМС 228/1997**	Процент на новоприетите студенти по ПМС 103/1993 и ПМС 228/1997 от всички новоприети студенти за съответната учебна година (вкл. студенти бакалаври първи курс, студенти магистри подготвителна година и студенти магистри първи курс).	2%
Новоприетите студенти като дял от държавната поръчка	Дял на новоприетите студенти държавна поръчка в ПН/СРП (български граждани и граждани на ЕС и ЕИП, за които държавата осигурява средства за издръжка на обучението, в първи курс на държавните висши училища) от утвърдения прием на студенти в първи курс в държавните ВУ за съответната учебна година.	20%
Действащите студенти като дял от определения от НАОА капацитет	Съотношение между броя на действащите студенти и определения от НАОА капацитет на висшите училища в съответните ПН/СРП.	20%

* Постановление № 103 на Министерския съвет от 31.05.1993 г. за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина.

** Постановление № 228 на Министерския съвет от 20.05.1997 г. за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България.

³⁸ Пълно описание на индикаторите се съдържа в Приложение № 1.

За определяне на **степената на реализацията на завършилите по ПН и СРП на национално ниво**³⁹ се използват следните индикатори⁴⁰ със следните тежести:

Таблица 13. Индикатори за определяне на степената на реализацията на завършилите по ПН и СРП на национално ниво и тяхната тежест

Индикатор	Описание	Тежест
Безработица сред завършилите	Процент на официално регистрираните безработни сред завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	20%
Осигурителен доход на завършилите	Среден месечен осигурителен доход в лева на завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	10%
Облагаем доход на завършилите	Среден месечен облагаем доход (в лева) на завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани по данни от НОИ и НАЦИД.	10%
Принос към осигурителната система	Процент на социално осигурените лица в България сред завършилите през предходните 5 години съответните ВУ в България български граждани.	20%
Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание	Процент на работещите на позиция, изискваща висше образование, или заемащи длъжност по призвание от осигурените лица сред завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	20%
Промяна на дела на безработните	Разлика между дела на безработните сред завършилите към посочената базова година и завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%
Промяна на осигурителния доход	Разликата между средните осигурителни доходи на съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано като процент от средния осигурителен доход на завършилите през по-ранния период. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година.	2.5%
Промяна на облагаемия доход	Разликата между средните облагаеми доходи на съвкупностите от завършилите към базовата година и завършилите 5 години по-рано като процент от средния облагаем доход на завършилите през по-ранния период. Под „завършили към определена година“ се разбира	2.5%

³⁹ Индикаторите в НКВОРБ отразяват реализацията на завършилите на българския пазар на труда и не отчитат реализацията извън България. Това може да се отрази върху данните за реализация на завършилите за някои ПН, при които относително голям брой завършили се реализират извън България (напр. ПН „Транспорт, корабоплаване и авиация“, както и някои СРП от това ПН). Може да се допусне, че доходите на завършилите това ПН, които се реализират в чужбина, са по-високи от тези, които могат да бъдат отчетени с индикаторите в НКВОРБ.

⁴⁰ Пълно описание на индикаторите се съдържа в Приложение № 1.

	завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година.	
Промяна на дела на осигурените	Разликата между стойностите на индикатора „Принос към осигурителната система“, изчислен за съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%
Промяна в приложението на придобитото висше образование и реализацията по призвание	Разликата между стойностите на индикатора „Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание“, изчислен за съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%

ПН и СРП на национално ниво се разделят в четири групи според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите, определени на базата на посочените по-горе индикатори по методиката съгласно Приложение № 1, както следва:

Групи ПН и СРП на национално ниво:

- **Група 1.** ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група 2.** ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група 3.** ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група 4.** ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Разделянето на ПН и СРП на национално ниво по групи от 1 до 4 се определя и актуализира ежегодно по методиката съгласно Приложение № 1. Определените групи ПН и СРП на национално ниво за 2024 г. са посочени в Раздел 3 на Приложение № 2 и са представени в следващата таблица.

Таблица 14. Групи ПН и СРП на национално ниво⁴¹ според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите за 2024 г.

Професионално направление / специалност от регулираните професии	Брой студенти	Капацитет НАОА	Дял студенти от капацитета (%)	Реализация на завършилите (точки)	Търсене на висше образование (точки)	Група на съответствие
ПН Обществено здраве / СРП Управление на здравните грижи	625	1230	51.00	66	50	Група 1
ПН Математика	501	2570	19.49	65	50	Група 1
ПН Медицина	13 265	14 825	89.48	65	85	Група 1
ПН Медицина / СРП Медицина	13 239	14 665	90.28	65	85	Група 1
ПН Здравни грижи / СРП Медицинска сестра	2646	3410	78.00	64	51	Група 1
ПН Здравни грижи / СРП Медицински лаборант	373	550	68.00	62	57	Група 1
ПН Здравни грижи / СРП Рентгенов лаборант	320	410	78.00	62	57	Група 1
ПН Фармация	2322	3720	62.42	62	72	Група 1
ПН Фармация / СРП Фармация	2293	3520	65.14	62	72	Група 1
ПН Здравни грижи / СРП Лекарски асистент	526	700	75.00	61	53	Група 1
ПН Здравни грижи / СРП Помощник-фармацевт	596	740	81.00	61	59	Група 1
ПН Обществено здраве	2510	5308	47.29	60	53	Група 1
ПН Архитектура, строителство и геодезия	4400	16 115	27.30	59	51	Група 1
ПН Здравни грижи	7180	9855	72.86	58	53	Група 1
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Архитектура	1264	2530	50.00	57	67	Група 1
ПН Стоматология / СРП Дентална медицина	3335	3900	86.00	57	83	Група 1
ПН Информатика и компютърни науки	7432	14 420	51.54	57	59	Група 1
ПН Стоматология	3335	3900	85.51	57	83	Група 1
ПН Архитектура, строителство и геодезия /	169	250	68.00	56	54	Група 1

⁴¹ За ПН „Военно дело“ и акредитираните в него СРП не се определя група на съответствие, поради което не са включени в таблицата.

Професионално направление / специалност от регулираните професии	Брой студенти	Капацитет НАОА	Дял студенти от капацитета (%)	Реализация на завършилите (точки)	Търсене на висше образование (точки)	Група на съответствие
СРП Маркшайдерство и геодезия						
ПН Ветеринарна медицина	1341	1900	70.58	55	74	Група 1
ПН Ветеринарна медицина / СРП Ветеринарна медицина	1322	1800	73.44	55	75	Група 1
ПН Право / СРП Право	7033	12 400	56.72	53	61	Група 1
ПН Право	7038	12 400	56.76	52	61	Група 1
ПН Комуникационна и компютърна техника	8219	19525	42.09	51	52	Група 1
ПН Теория и управление на образованието	338	670	50.45	69	49	Група 2
ПН Металургия	194	370	52.43	64	39	Група 2
ПН Здравни грижи / СРП Акушерка	846	1530	55.00	63	44	Група 2
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Водоснабдяване и канализация	163	610	27.00	59	34	Група 2
ПН Горско стопанство	826	2150	38.42	59	45	Група 2
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Геодезия	299	1120	27.00	58	49	Група 2
ПН Енергетика	1232	3180	38.74	57	36	Група 2
ПН Национална сигурност	5414	15 570	34.77	56	43	Група 2
ПН Електротехника, електроника и автоматика	4297	14 240	30.18	55	41	Група 2
ПН Химични технологии	1088	2760	39.42	54	39	Група 2
ПН Архитектура, строителство и геодезия / СРП Транспортно строителство	160	955	17.00	53	32	Група 2
ПН Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	370	1500	24.67	52	35	Група 2
ПН Педагогика на обучението по ...	8462	16 945	49.94	51	49	Група 2

Професионално направление / специалност от регулираните професии	Брой студенти	Капацитет НАОА	Дял студенти от капацитета (%)	Реализация на завършилите (точки)	Търсене на висше образование (точки)	Група на съответствие
ПН Здравни грижи / СРП Рехабилитатор	450	615	73.00	49	54	Група 3
ПН Обществено здраве / СРП Кинезитерапия	745	1788	42.00	48	58	Група 3
ПН Музикално и танцово изкуство	1322	2945	44.89	48	59	Група 3
ПН Философия	553	1190	46.47	47	50	Група 3
ПН Политически науки	1507	5615	26.84	45	53	Група 3
ПН Педагогика	16 448	18 970	86.71	44	56	Група 3
ПН Здравни грижи / СРП Зъботехник	342	390	88.00	43	59	Група 3
ПН Обществени комуникации и информационни науки	2829	6970	40.59	43	57	Група 3
ПН Икономика	25 383	70 300	36.11	42	52	Група 3
ПН Психология	4303	6760	63.65	42	57	Група 3
ПН Филология	5953	10 610	56.11	42	59	Група 3
ПН Теория на изкуствата	54	250	21.60	40	55	Група 3
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабоводене	1080	4150	26.00	36	55	Група 3
ПН Театрално и филмово изкуство	2231	2820	79.11	33	61	Група 3
ПН Изобразително изкуство	2629	3285	80.03	28	63	Група 3
ПН Материали и материалознание	349	1190	29.33	49	27	Група 4
ПН Физически науки	717	2090	34.31	49	45	Група 4
ПН Машинно инженерство	3070	9865	31.12	48	36	Група 4
ПН Спорт	1855	4490	41.31	48	45	Група 4
ПН Животновъдство	341	1720	19.83	47	32	Група 4
ПН Биологически науки	1511	5240	28.84	46	48	Група 4
ПН Науки за земята	883	3351	26.35	45	41	Група 4
ПН Биотехнологии	550	2105	26.13	44	47	Група 4
ПН История и археология	1168	3230	36.16	44	47	Група 4
ПН Общо инженерство	4374	13 785	31.73	44	46	Група 4

Професионално направление / специалност от регулираните професии	Брой студенти	Капацитет НАОА	Дял студенти от капацитета (%)	Реализация на завършилите (точки)	Търсене на висше образование (точки)	Група на съответствие
ПН Администрация и управление	11 479	32 220	35.63	43	47	Група 4
ПН Растителна защита	492	1285	38.29	43	42	Група 4
ПН Растениевъдство	1 369	3210	42.65	42	41	Група 4
ПН Религия и теология	420	1080	38.89	42	33	Група 4
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Корабни машини и механизми	416	2350	18.00	39	43	Група 4
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация	4543	16 655	27.28	39	46	Група 4
ПН Транспорт, корабоплаване и авиация / СРП Електрообзавеждане на кораба	151	1950	8.00	38	30	Група 4
ПН Здравни грижи / СРП Инспектор по обществено здраве	128	270	47.00	35	46	Група 4
ПН Химически науки	661	2860	23.11	35	42	Група 4
ПН Хранителни технологии	1340	2860	46.85	35	44	Група 4
ПН Социални дейности	1423	3620	39.31	34	40	Група 4
ПН Социология, антропология и науки за културата	941	3710	25.36	32	48	Група 4
ПН Туризъм	2143	9340	22.94	29	44	Група 4

Легенда към таблицата:

Група 1. ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите (стойност, по-голяма или равна на 50 точки) и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите (стойност, по-голяма или равна на 50 точки).

Група 2. ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите (стойност, по-голяма или равна на 50 точки) и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите (стойност, по-малка от 50 точки).

Група 3. ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите (стойност, по-малка от 50 точки) и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите (стойност, по-голяма или равна на 50 точки).

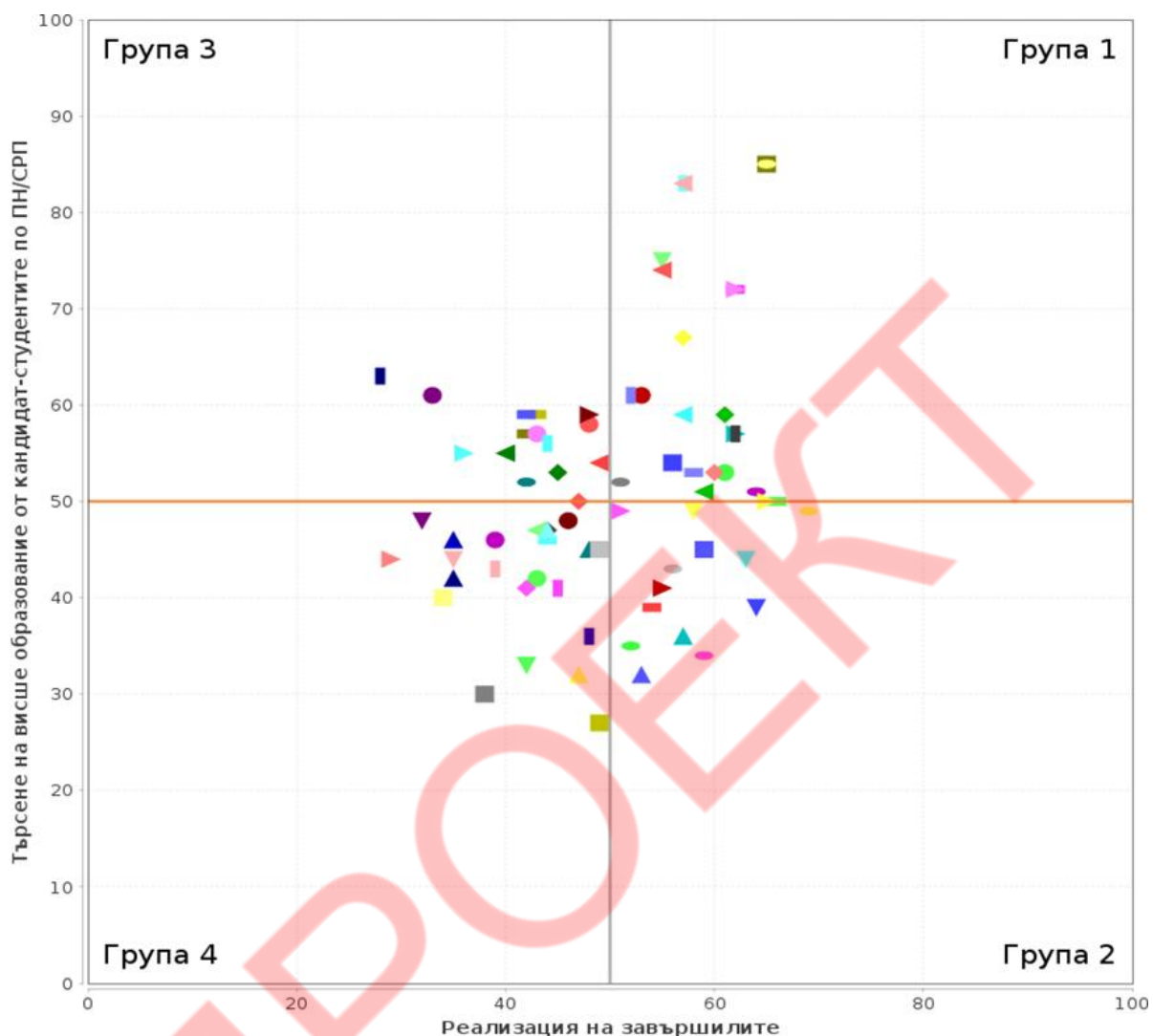
Група 4. ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите (стойност, по-малка от 50 точки) и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите (стойност, по-малка от 50 точки).

През 2024 г. на национално ниво в група 1 според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите попадат 11 ПН, в които се обучават 31% от действащите студенти в страната. Най-много професионални направления попадат в група 4 – 20 направления, в които се обучават 22% от студентите. В група 2 попадат 9 ПН, в които се обучават 12% от действащите студенти в страната, а в група 3 има 11 ПН, в които се обучават 35% от действащите студенти; 56% от действащите студенти в страната се обучават в ПН, при които се наблюдава ниска степен на реализация на завършилите; 29 от общо 52 ПН в страната попадат в групи, при които се наблюдава ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Таблица 15. Брой на ПН и на действащите студенти по групи според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите за 2024 г.

Група на съответствие	Брой действащи студенти в ПН в съответната група	Дял на действащите студенти в ПН в съответната група от всички действащи студенти в България (%)	Брой ПН
Общо за България	182 759	100	52
Група 1	57 543	31	11
Група 2	22 221	12	9
Група 3	63 212	35	11
Група 4	39 629	22	20

Фиг. 12. Групи ПН и СРП* на национално ниво според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите

- ◀ СРП Дентална медицина
 ◀ ПН Педагогика
 ▶ ПН Педагогика на обучението по
 ▶ ПН Теория и управление на образованието
- ▶ ПН Религия и теология
 ▶ ПН Филология
 ▶ ПН Философия
 ▶ ПН История и археология
 ▶ ПН Обществени комуникации и информационни науки
- ▶ ПН Социални дейности
 ▶ ПН Администрация и управление
 ▶ ПН Право
 ▶ ПН Туризм
 ▶ ПН Икономика
- ▶ ПН Социология, антропология и науки за културата
 ▶ ПН Психология
 ▶ ПН Политически науки
 ▶ ПН Химически науки
- ▶ ПН Биологически науки
 ▶ ПН Физически науки
 ▶ ПН Информатика и компютърни науки
 ▶ ПН Науки за земята
- ▶ ПН Математика
 ▶ ПН Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми
 ▶ ПН Металургия
 ▶ ПН Химични технологии
- ▶ ПН Биотехнологии
 ▶ ПН Енергетика
 ▶ ПН Транспорт, корабоплаване и авиация
 ▶ ПН Материали и материалознание
- ▶ ПН Архитектура, строителство и геодезия
 ▶ ПН Машинно инженерство
 ▶ ПН Електротехника, електроника и автоматика
- ▶ ПН Комуникационна и компютърна техника
 ▶ ПН Хранителни технологии
 ▶ ПН Общо инженерство
 ▶ ПН Растениевъдство
- ▶ ПН Животновъдство
 ▶ ПН Растителна защита
 ▶ ПН Горско стопанство
 ▶ ПН Ветеринарна медицина
- ▶ ПН Стоматология
 ▶ ПН Фармация
 ▶ ПН Медицина
 ▶ СРП Ветеринарна медицина
 ▶ ПН Здравни грижи
 ▶ ПН Обществено здраве
- ▶ ПН Спорт
 ▶ ПН Театрално и филмово изкуство
 ▶ СРП Медицина
 ▶ ПН Теория на изкуствата
 ▶ ПН Изобразително изкуство
- ▶ ПН Музикално и танцово изкуство
 ▶ ПН Национална сигурност
 ▶ СРП Акушерка
 ▶ СРП Фармация
 ▶ СРП Архитектура
- ▶ СРП Хидростроителство
 ▶ СРП Лекарски асистент
 ▶ СРП Маркшайдерство и геодезия
 ▶ СРП Рехабилитатор
- ▶ СРП Медицински лаборант
 ▶ СРП Рентгенов лаборант
 ▶ СРП Медицинска сестра
 ▶ СРП Масажист (с увредено зрение)
- ▶ СРП Зъботехник
 ▶ СРП Помощник-фармацевт
 ▶ СРП Инспектор по обществено здраве
 ▶ СРП Право
 ▶ СРП Електрообзавеждане на кораба
- ▶ СРП Корабна радиоелектроника
 ▶ СРП Корабни машини и механизми
 ▶ СРП Корабоводене
- ▶ СРП Водоснабдяване и канализация
 ▶ СРП Геодезия
 ▶ СРП Управление на здравните грижи
 ▶ СРП Пожарна и аварийна безопасност
- ▶ СРП Транспортно строителство
 ▶ СРП Кинезитерапия
 ▶ СРП Строителство на сгради и съоръжения

В сравнение с професионалните направления в страната като цяло при специалностите от регулираните професии се наблюдава по-голяма концентрация на действащи студенти в специалности, които попадат в групи 1 и 2, т.е. при които се наблюдава висока степен на реализация на завършилите на пазара на труда. В подобни специалности се обучават 91% от всички действащи студенти, записани в специалности от регулираните професии.

Таблица 16. Брой на СРП и на действащите студенти по групи според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите за 2024 г.

Група на съответствие	Брой действащи студенти в СРП в съответната група	Дял на действащите студенти в ПН в съответната група от всички действащи студенти в България (%)	Брой ПН
Общо за България	38 678	100	28
Група 1	33 741	87	13
Група 2	1468	4	4
Група 3	2617	7	4
Група 4	695	2	3
Не се разпределят в група	157	0	4

3.3. Определяне на групи акредитирани ВУ по ПН и СРП според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите

За определяне на степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите за всяко акредитирано ВУ по ПН и СРП се използват следните индикатори⁴² със следните тежести:

Таблица 17. Индикатори за определяне на степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите за всяко акредитирано ВУ по ПН и СРП и тяхната тежест

Индикатор	Описание	Тежест
Среден успех от дипломата за завършено средно образование	Среден успех от дипломата за завършено средно образование на действащите студенти български граждани (във всички ОКС).	35%
Чуждестранни студенти	Процент на чуждестранните студенти от действащите студенти.	20%
Дял завършили средно образование в чужбина български граждани	Процент завършили средно образование в чужбина български граждани от действащите студенти български граждани.	3%
Дял на новоприетите студенти по ПМС 103/1993** и ПМС 228/1997***	Процент на новоприетите студенти по ПМС 103/1993 и ПМС 228/1997 от всички новоприети студенти за съответната учебна година (вкл. студенти бакалаври първи курс, студенти магистри подготвителна година и студенти магистри първи курс).	2%
Новоприетите студенти като дял от държавната поръчка*	Дял на новоприетите студенти държавна поръчка (български граждани и граждани на ЕС и ЕИП, за които държавата осигурява средства за издръжка на обучението, в първи курс на държавните висши училища) от утвърдения прием на студенти в първи курс в държавните ВУ за съответната учебна година (по данни от МОН).	20%
Действащите студенти като дял от определения от НАОА капацитет	Съотношение между броя на действащите студенти и определения от НАОА капацитет на висшите училища в съответните ПН/СРП.	20%

* Индикаторът „Новоприетите студенти като дял от държавната поръчка“ няма стойност за частните висши училища поради факта, че за тях не се определя държавна поръчка. По тази причина той получава служебна стойност. За всяко ПН/СРП всички частни висши училища получават служебна стойност равна на максималната стойност, постигната от държавно ВУ за това ПН/СРП.

** Постановление № 103 на Министерския съвет от 31.05.1993 г. за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина.

*** Постановление № 228 на Министерския съвет от 20.05.1997 г. за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България.

⁴² Пълно описание на индикаторите се съдържа в Приложение № 1.

За определяне на **степенята на реализацията на завършилите** за всяко акредитирано ВУ по ПН и СРП се използват следните индикатори със следните тежести:

Таблица 18. Индикатори за определяне на степенята на реализацията на завършилите за всяко акредитирано ВУ по ПН и СРП и тяхната тежест

Индикатор	Описание	Тежест
Безработица сред завършилите	Процент на официално регистрираните безработни сред завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	20%
Осигурителен доход на завършилите	Среден месечен осигурителен доход в лева на завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	10%
Облагаем доход на завършилите	Среден месечен облагаем доход в лева на завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани по данни от НОИ и НАЦИД.	10%
Принос към осигурителната система	Процент на социално осигурените лица в България сред завършилите през предходните 5 години съответните ВУ в България български граждани.	20%
Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание	Процент на работещите на позиция, изискваща висше образование, или заемащи длъжност по призвание от осигурените лица сред завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани.	20%
Промяна на дела на безработните	Разлика между дела на безработните сред завършилите към посочената базова година и завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%
Промяна на осигурителния доход	Разликата между средните осигурителни доходи на съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано като процент от средния осигурителен доход на завършилите през по-ранния период. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година.	2.5%
Промяна на облагаемия доход	Разликата между средните облагаеми доходи на съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано като процент от средния облагаем доход на завършилите през по-ранния период. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година.	2.5%
Промяна на дела на осигурените	Разликата между стойностите на индикатора „Принос към осигурителната система“, изчислен за съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%
Промяна в приложението на придобитото висше образование и реализацията по призвание	Разликата между стойностите на индикатора „Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание“, изчислен за съвкупностите от завършилите към базовата година и от завършилите 5 години по-рано. Под „завършили към определена година“ се разбира завършилите през 5-годишния период, предхождащ съответната година. Промяната се измерва в процентни пунктове.	5%

Акредитираните ВУ по ПН и СРП се разделят в четири групи според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и степента на реализация на завършилите, определени на базата на посочените по-горе индикатори по методиката съгласно Приложение № 1, както следва:

Групи акредитирани ВУ по ПН и СРП:

- **Група А.** ВУ по ПН и СРП с висока степенна реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група Б.** ВУ по ПН и СРП с висока степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група В.** ВУ по ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.
- **Група Г.** ВУ по ПН и СРП с ниска степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите.

Списъкът на акредитираните ВУ по ПН и СРП по групи се определя и актуализира ежегодно по методиката съгласно Приложение № 1. Списъкът се съдържа в Раздел 4 на Приложение № 2.

3.4. Определяне на типове региони за планиране според регионалните потребности за развитие на висшето образование

За целите на НКВОРБ регионалните потребности за развитие на ВО се определят на базата на следните индикатори:

– **Брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона**⁴³.

Индикаторът се изчислява по методиката съгласно Приложение № 1 като съотношение на броя на учениците в гимназиален етап, обучаващи се в средни училища в региона, и броя на действащите студенти, обучаващи се във висши училища в региона, по данни от МОН. Целта на индикатора е да демонстрира демографските потребности и потенциала на региона за развитие на висшето образование.

– **Брой наети новозавършили специалисти с висше образование на един студент в региона.**

Индикаторът се изчислява по методиката съгласно Приложение № 1 като съотношение на броя на завършилите през предходните 5 години ВУ в България български граждани, наети в региона⁴⁴, и броя на действащите студенти, обучаващи се във висши училища в региона, по данни от НАЦИД и НОИ. Целта на индикатора е да демонстрира потребностите на пазара на труда в региона от специалисти с висше образование.

За целите на НКВОРБ се приема, че колкото е по-голям броят на учениците в гимназиален етап на обучение на един студент в региона и колкото е по-голям броят на наетите специалисти с ВО на един студент в региона, толкова са по-големи регионалните потребности за развитие на ВО в съответния регион.

Типовете РП според потребностите за развитие на ВО се определят по следния начин:

Шестте региона за планиране (NUTS-2) в Република България се разделят на четири типа според положението на стойностите им спрямо съответните средни стойности за страната по всеки от посочените по-горе индикатори, както следва:

- **Тип А.** РП с висок брой наети специалисти с ВО на един студент в региона⁴⁵ и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона⁴⁶.
- **Тип Б.** РП с висок брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона⁴⁷.

⁴³ Под „регион“ се разбира регион за планиране (статистически район от ниво 2).

⁴⁴ Под „наети в региона“ се разбира наети лица, чието работно място се намира в съответния регион за планиране, по данни от НАЦИД и НОИ.

⁴⁵ Стойността на индикатора „Брой наети специалисти с ВО на един студент в региона“ е по-голяма от средната за страната.

⁴⁶ Стойността на индикатора „Брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона“ е по-голяма от средната за страната.

⁴⁷ Стойността на индикатора „Брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона“ е по-малка от средната за страната.

- **Тип В.** РП с нисък брой наети специалисти с ВО на един студент в региона⁴⁸ и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.
- **Тип Г.** РП с нисък брой наети специалисти с ВО на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Списъкът на РП по тип от А до Г се определя и актуализира ежегодно по методиката съгласно Приложение № 1. Списъкът за 2024 г. се съдържа в Раздел 5 на Приложение № 2 и е представен в следващата таблица:

Таблица 19. Типове региони за планиране според регионалните потребности за развитие на ВО в България за 2024 г.

Регион за планиране	Брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона	Брой наети новозавършили специалисти с ВО на един студент в региона	Тип
Северозападен	6.12	1.95	Тип А
Югоизточен	3.87	1.29	Тип А
Южен централен	1.71	0.69	Тип В
Югозападен	1.08	0.76	Тип Г
Североизточен	1.42	0.63	Тип Г
Северен централен	1.42	0.53	Тип Г
Средна стойност	1.60	0.77	

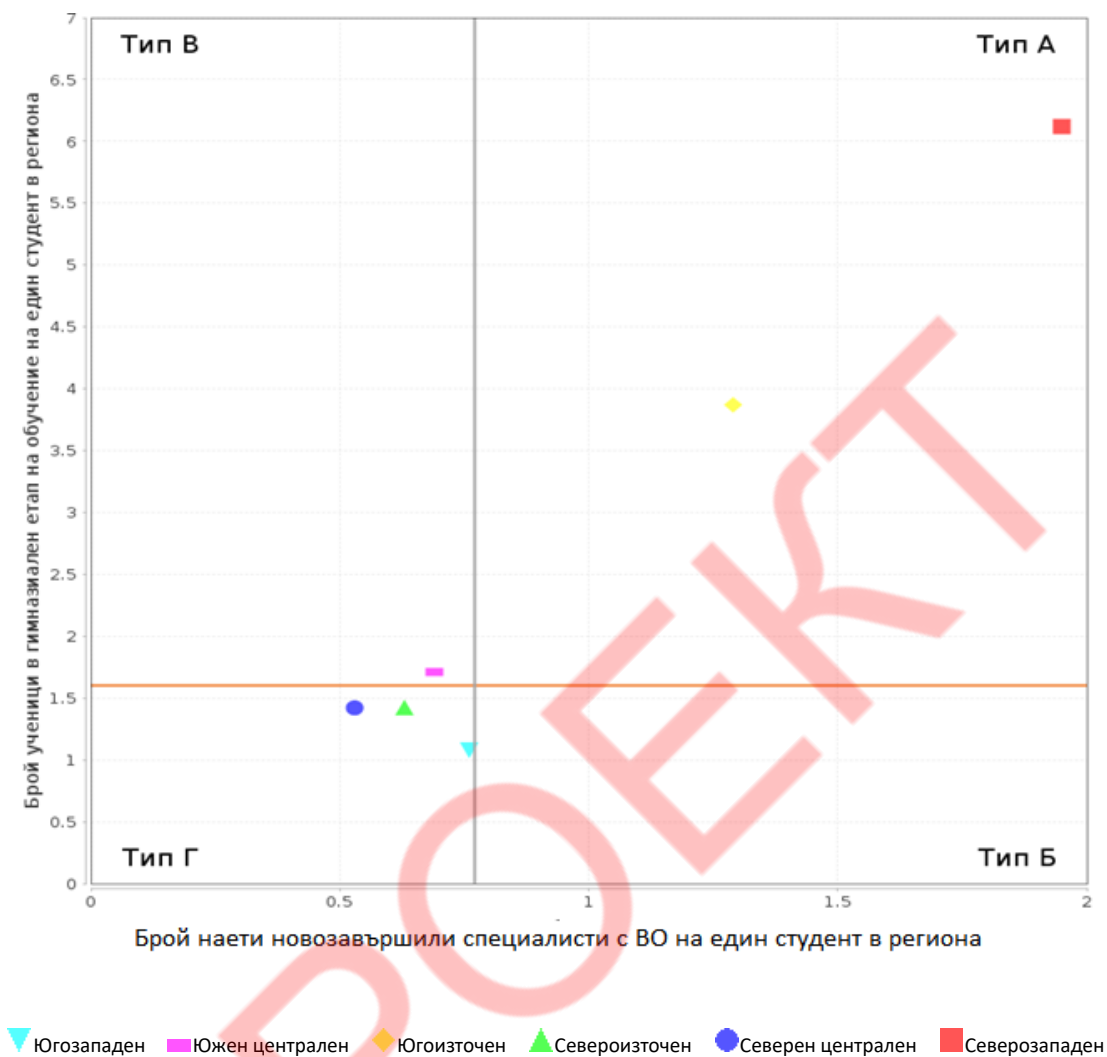
През 2024 г. регионите за планиране с най-ясно изразени потребности за развитие на висшето образование са Северозападният и Югоизточният. Това са региони от тип А, т.е. региони с висок брой наети специалисти с висше образование на един студент в региона и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Южният централен регион за планиране е тип В, т.е. това е регион с нисък брой наети специалисти с висше образование на един студент в региона, но с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Югозападният регион, в който попада и столицата, Североизточният регион за планиране и Северният централен регион за планиране са региони от тип Г, т.е. региони с нисък брой наети специалисти с висше образование на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

⁴⁸ Стойността на индикатора „Брой наети специалисти с ВО на един студент в региона“ е по-малка от средната за страната.

Фиг. 13. Типове региони за планиране според регионалните потребности за развитие на висшето образование в България за 2024 г.

4. Насоки на националните политики за развитие на профилната и териториалната структура на висшето образование по професионални направления и специалности от регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда

С цел повишаване на съответствието на профилната и териториалната структура на висшето образование по професионални направления и специалности от регулираните професии със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда, както и с цел повишаване на прозрачността и предвидимостта в действията на МС при упражняване на неговите правомощия в сферата на висшето образование се определят следните насоки на националните политики⁴⁹ спрямо определените в НКВОРБ различни групи ПН и СРП⁵⁰ на национално ниво, а също и с оглед на определените различни групи, акредитирани ВУ по ПН и СРП и различните типове РП:

4.1. Насоки на националната политика за балансирано развитие на мрежата от ВУ относно откриването на ВУ в съответствие с НКВОРБ

4.1.1. Допуска се откриване на нови висши училища по ПН и СРП от група 1 в региони от тип А, Б и В съгласно НКВОРБ, когато едновременно са изпълнени следните условия:

- броят на действащите студенти в съответните ПН/СРП на национално ниво е над 70% от определения от НАОА капацитет;
- има мотивирано становище от ресорното министерство⁵¹ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП и в съответния регион;
- има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието от откриването на съответното ново ВУ върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

⁴⁹ Насоките на националните политики не се прилагат по отношение на висшите военни училища и военните академии, както и по отношение на професионално направление 9.2. „Военно дело“ и на СРП в него поради особения режим на регулацията им.

⁵⁰ По отношение на специалности от регулираните професии на национално ниво, за които поради липса на достатъчно данни не е определена група според степента на търсене на висше образование от кандидат-студентите и реализация на завършилите, се прилагат насоки на политиките, каквито са приложими към групата на професионалното направление, в което се намира съответната СРП.

⁵¹ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

4.1.2. Допуска се откриване на нови висши училища по ПН и СРП от група 2 в региони от тип А, Б и В съгласно НКВОРБ, когато едновременно са изпълнени следните условия:

– съответното ПН или съответната СРП не се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион;

– броят на действащите студенти в съответното ПН или съответната СРП на национално ниво е над 80% от определения от НАОА капацитет;

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵² за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните по съответните ПН/СРП и в съответния регион;

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието от откриването на съответното ново ВУ (филиали, факултети и колежи) върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.1.3. Не се препоръчва откриване на нови висши училища в региони от тип Г.

4.1.4. Не се препоръчва откриване на нови висши училища в ПН/СРП от групи 3 и 4.

4.1.5. Допуска се преобразуването на държавни и частни ВУ, обучаващи над 50% от действащите си студенти в ПН и СРП от групи 3 и 4, да се предлага единствено с цел консолидация и оптимизация.

4.1.6. След откриване на нови ВУ, филиали, факултети или колежи по дадена СРП не се препоръчва през следващите 5 години откриване на друга нова структура на регионално ниво, която да извършва обучение по тази СРП. Ограничението не се прилага по отношение на СРП „Медицинска сестра“, когато съответната структура се открива от ВУ от група А при спазване на изискванията на т. 4.2.1.

4.2. Насоки на националната политика относно откриването, преобразуването или закриването на филиали, факултети и колежи в държавните ВУ и териториално изнесени звена и поделения в чужбина в държавните и частните ВУ извън случаите по т. 4.1.6

4.2.1. Допуска се откриването на нови филиали, факултети и колежи във висши училища от група А, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните ВУ от група А по съответното ПН или съответната СРП да се извършва съгласно НКВОРБ, когато едновременно са изпълнени следните условия:

– обучение по съответното ПН или съответната СРП не се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион или в случаите, когато се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион,

⁵² За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

броят на обучаваните студенти в съответните ПН/СРП на национално ниво е над 60% от определения от НАОА капацитет;

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵³ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП в съответния регион чрез създаване на нова структура;

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.2.2. Допуска се откриването на нови факултети, филиали и колежи във висши училища от група Б, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните ВУ от група Б по съответното ПН или съответната СРП да се извършва съгласно НКВОРБ, когато са изпълнени едновременно следните условия:

– обучение по съответното ПН или съответната СРП не се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион или в случаите, когато се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион, броят на обучаваните студенти в съответното ПН/СРП на национално ниво е над 70% от определения от НАОА капацитет;

– ВУ от група А не е подало искане за откриване на факултет, филиал, колеж или териториално изнесено звено по същите СРП и ПН в същия регион;

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵⁴ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП в съответния регион чрез създаване на съответната нова структура;

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.2.3. Не се препоръчва откриване на нови факултети, филиали и колежи във висши училища, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните ВУ в региони от тип Г, когато съответните ПН/СРП вече се предлагат в региона, с изключение на СРП „Медицинска сестра“ при спазване на изискванията на т. 4.2.1.

4.2.4. Не се препоръчва откриване на нови факултети, филиали и колежи в държавни ВУ, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните ВУ от групи В и Г по съответните ПН и СРП с изключение на случаите, когато са изпълнени следните условия:

– откриването се извършва в РП от тип А и съответното ПН/СРП не се предлага в региона;

– ВУ от група А или Б не е подало искане за откриване на факултет, филиал, колеж по същите ПН/СРП в същия регион;

⁵³ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

⁵⁴ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵⁵ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП в съответния регион чрез създаване на нова структура;

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.2.5. Не се препоръчва откриване на нови филиали, факултети и колежи в ПН/СРП от групи 3 и 4 независимо от групата, в която попада висшето училище (А, Б, В или Г).

4.3. Насоки на националната политика по отношение на откриване на нови ПН/СРП в съществуващи ВУ, факултети, филиали, колежи

4.3.1. Допуска се откриване на нови ПН/СРП от група 1 във ВУ и техни поделения в региони на планиране от тип А, Б и В, когато броят на обучаваните студенти в съответното ПН/СРП на национално ниво е над 60% от определения от НАОА капацитет.

4.3.2. Допуска се откриване на нови ПН/СРП от група 2 във ВУ и техни поделения в региони на планиране от тип А и Б, когато броят на обучаваните студенти в съответното ПН/СРП на национално ниво е над 70% от определения от НАОА капацитет.

4.3.3. Допуска се откриване на нови ПН/СРП от групи 3 и 4 във ВУ и техни поделения в регион на планиране от тип А, когато броят на обучаваните студенти в съответното ПН/СРП на национално ниво е над 80% от определения от НАОА капацитет.

4.4. Насоки на националната политика по отношение на откриване на нови ПН/СРП в нови факултети, филиали, колежи на съществуващи ВУ

4.4.1. Допуска се откриването на нови филиали, факултети и колежи във висши училища по нови ПН/СРП от група 1 в региони на планиране от тип А, Б и В, когато едновременно са изпълнени следните условия:

– обучение по съответното ПН или съответната СРП не се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион или в случаите, когато се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион, броят на обучаваните студенти в съответните ПН/СРП на национално ниво е над 60% от определения от НАОА капацитет;

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵⁶ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП в съответния регион чрез създаване на нова структура;

⁵⁵ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

⁵⁶ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.4.2. Допуска се откриването на нови филиали, факултети и колежи във висши училища по нови ПН/СРП от група 2 в региони на планиране от тип А и Б, когато едновременно са изпълнени следните условия:

– обучение по съответното ПН или съответната СРП не се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион или в случаите, когато се предлага от друго държавно ВУ в съответния регион, броят на обучаваните студенти в съответното ПН/СРП на национално ниво е над 70% от определения от НАОА капацитет;

– ВУ от група А не е подало искане за откриване на факултет, филиал, колеж или териториално изнесено звено по същите СРП и ПН в същия регион;

– има мотивирано становище от ресорното министерство⁵⁷ за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните ПН/СРП в съответния регион чрез създаване на съответната нова структура;

– има положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

4.4.3. Не се препоръчва откриване на нови филиали, факултети и колежи в ПН/СРП от групи 3 и 4 независимо от групата, в която попада висшето училище (А, Б, В или Г).

4.5. Насоки на националната политика по отношение на утвърждавания брой студенти в държавните висши училища, за които държавата осигурява средства за обучението им по ПН и по СРП

4.4.1. За ПН/СРП от групи 1 и 2 в НКВОРБ може да се предложи по-висок максимално допустим брой на обучаваните студенти, за които държавата осигурява средства за обучението спрямо предходната учебна година.

4.4.2. За ПН/СРП от групи 3 и 4 не се препоръчва увеличаване на максимално допустимия брой на обучаваните студенти, за които държавата осигурява средства за обучението.

4.4.3. За ПН/СРП, попадащи в група 4 от НКВОРБ, може да се предложи по-малък максимално допустим брой на обучаваните студенти спрямо предходната учебна година.

4.6. Препоръки към висшите училища

4.5.1. Висшите училища от група Б за съответното ПН/СРП, при които броят на обучаваните студенти е под 50% от определения от НАОА капацитет по съответното ПН/СРП в конкретното

⁵⁷ За ПН/СРП, за които не може да се определи ресорно министерство, становище се представя от МОН.

ВУ, следва да разработят допълнителни механизми за повишаване на интереса на кандидат-студентите за обучение в съответните специалности от тези ПН/СРП.

4.5.2. Висшите училища от групи В и Г за съответното ПН/СРП следва да разработят допълнителни механизми за подобряване на връзката с пазара на труда, включително чрез активно участие в изпълнението на мерките по цел 7 от Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година, насочена към изграждане на ефективна връзка образование – наука – бизнес.

4.7. Начин на определяне и приложение на насоките на националните политики за развитие на профилната и териториалната структура на висшето образование в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда

При определянето на настоящите насоки на националните политики се отчитат както данните за актуалната профилна и териториална структура на висшето образование и нейното съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда, така и други фактори, включително направените и приетите предложения в процеса на консултации с различните заинтересовани страни, свързани с планове и прогнози за социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда на национално и/или на регионално ниво, както и по отношение на нуждите и възможностите на регионите.

Настоящите насоки на националните политики се прилагат в допълнение към съществуващите политики за условията и реда за утвърждаване на броя на приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища и за приемане на Списък на приоритетните професионални направления и на Списък на защитените специалности⁵⁸, както и в допълнение на политиките за определяне на средствата от държавния бюджет за издръжка на обучението в държавните висши училища в зависимост от комплексна оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда.⁵⁹

Настоящите насоки служат за ориентир при формулирането на конкретни решения при упражняването на правомощията на МС и Народното събрание в сферата на висшето образование.

⁵⁸ Определени с Постановление № 64 на Министерския съвет от 25.03.2016 г.

⁵⁹ Определени с Постановление № 328 на Министерския съвет от 30.11.2015 г.